

Šimek, Emanuel

Historické osudy Sedličanů a jejich území až do trvalého návratu Chebska k českému státu

In: Šimek, Emanuel. *Chebsko v staré době : dnešní nejzápadnější slovanské území*. Vyd. 1. Brno: Masarykova universita s podporou Ministerstva školství, 1955, pp. [269]-335

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118921>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HISTORICKÉ OSUDY SEDLIČANŮ A JEJICH ÚZEMÍ AŽ DO NÁVRATU CHEBSKA K ČESKÉMU STÁTU

Sedličané, jak jsem již uvedl¹, se musili na svém území s obou stran horní Ohře usaditi dříve, než mohli toto území zabrati polabští Srbové. Srby máme historickými zprávami v Polabí severně od českých hor doloženy již před dobou Samovou a podle zprávy Fredegarovy z roku 631/2, že slovanští Srbové, usedlí tehdy mezi Labem a Sálou, patřili již předtím odedávna k říši francké², měli tuto oblast obsazenu nejméně již od druhé polovice VI. století. Z toho vyplývá, že Sedličané musili již tehdy mít své území na horní Ohři až po Smrčiny osídleno. Více nám zatím historie nemůže pověděti. Podle (ojedinělého zatím) náznaku, který nám poskytl uchovaný materiál archeologický³, je však oprávněná naděje, že nám po té stránce časem více poví předhistorická archeologie, t. j. že nám přinese početnější doklady o sedličanském osídlení horního Poohří již i v V. století n. l.

Jaké byly osudy Sedličanů od těch dob až do druhé polovice XI. století, kdy se nám poprvé objevují v historickém světle záznamem v zakládací listině biskupství pražského z r. 1086, reprodukujícím stav hranic tohoto biskupství z doby jeho skutečného založení roku 973? Že tehdy, v době velkého politického rozmachu českých Boleslavů, bylo území Sedličanů skutečně pohraniční oblastí českého biskupství na (severo-)

¹ Str. 46 a d.

² F r e d e g a r 68, v. výše str. 47 pozn. 66.

³ Str. 47, 205 a d.

západě, o tom netřeba pochybovati. Při velkém nepoměru sil je nepochybné, že si Sedličané nemohli uhájit svou samostatnost již ani proti výbojnému Vlastislavovi, knížeti sousedních Lučanů v bohatém a proto zřejmě ještě i za doby Kosmovy pyšném Žatecku⁴. Vlastislav v době, kdy podnikal své úspěšné útoky na Čechy a jejich území až po Vltavu⁵, musil být již také pánem území Sedličanů, neboť se nemohl vystavovat nebezpečí, že dojde k dohodě mezi jeho sousedy s obou stran, Čechy a Sedličany, a že na něho bude podniknut útok se dvou stran, který by byl mohl jako državu a tím i jeho dobovačné plány vážně ohrozit. Proto nelze pochybovat o tom, že Sedličané byli již v době před začátkem bojů mezi Čechy a Lučany nanejmeně pod vrchní vládou knížete luckého.

Po smrti Vlastislavově v boji na Turském poli⁶, kdy se dosa-
vadní porážky kmene Čechů rázem obrátily ve veliké vítězství, bylo celé knížetství Vlastislavovo připojeno k českému knížetství Neklanovu. A s ním ovšem i území kmene Sedličanů, neboť právě tehdy, v době největšího rozmachu kmene Čechů, opojeného neočekávaným vítězstvím, nebylo dojista ani pomyšlení na to, že by se byli Sedličané mohli opět osamostatnit⁷. A tak smrt Vlastislavova a spojení jeho knížetství s državou českou se více než pravděpodobně staly zároveň také historickým mezníkem pro příslušenství Sedličanů k říši českých Přemyslovců. Tím byl pod vládou Přemyslovců soustředěn celý severozápad pozdějších historických Čech.

To se stalo za vlády Přemyslovce Neklana, podle Kosmy⁸ pří-

⁴ Kosmas I. 12: dux Lucensis, ferocissimus mente, cum superbissima gente, quibus et hodie a malo innatum est superbire. O statečnosti Lučanů — Žatčanů čteme u Kosmy také ještě později k r. 1116 (III. 42).

⁵ Tamže I. 10.

⁶ Tamže 10, 12.

⁷ Jak si bojovníci Neklanovi počínali v zemi Vlastislavově, líčí Kosmas I. 13 slovy: Post haec intrantes Boemi in terram illam et nullo resistente devastantes eam civitates destruxerunt, villas combusserunt, spolia multa acceperunt.

⁸ Kosmas I. 9.

mého předchůdce knížete Hostivíta, předchůdce Bořivojova. Tím je tato důležitá historická událost datována zhruba asi do první polovice IX. století. Od té doby byli Sedličané a jejich území součástí českého státu Přemyslovců.

Jak žili předtím, mohou nám pověděti — pokud to vůbec bude možno zjistit — především nálezy archeologické. Dosa- vadní nálezy jsou ovšem ještě příliš kusé, aby nám mohly poskytnout poučení do podrobností, jakých bychom si přáli. Ale již sama poloha jejich sídel především v úrodných oblastech s obou stran řeky Ohře a na dolních tocích jejích poboček ukazuje na to, že Sedličané — jako i ostatní české kmeny — žili především životem rolníků a pastevců. Postupně, s přibýváním populace, rozšiřovali své území do lesů ve vyšších polohách, jak nasvědčují některé místní názvy, ukazující na mýcení a žďáření lesů, jako *Lažany*, *Palič* (z **Palice*) na jihu Chebska⁹ a na severu *Kuřím* „v zadním lese“ mezi horní Plesnou a horní Libocí¹⁰. Jinak pronikalo slovanské obyvatelstvo do horské oblasti severně i jižně od pruhu starého sídelního území jen zřídka (srovnej na př. Plesnou a Vackov¹¹).

V životě kmene měla jistě již od nejstarších dob velký význam stará obchodní cesta Poohřím, jež se v Chebu štěpila na dvě větve, zvané západní a jihozápadní cesta. Větev západní šla z Chebu podle (opodál) toku Ohře směrem západním až k dolnímu toku Rösly a sledovala pak tok této řeky přes Mošvice (Oschwitz), Arzberk do Raděvic (Markt-Redwitz), směřovala od- tud dále na jihozápad přes dnešní Rodenzenreut k hornímu toku Smrčinné Náby, odkud přecházela — již územím srbským — na západ do Pomohání. Zjevně slovanský ráz jmen vodních toků, jež cesta sledovala, jakož i osad při ní dokládá dostatečně, jak byly osudy sedličanského lidu mezi Chebem a Smrčinami spjaty s touto důležitou obchodní tratí. Jednou z nejdůležitějších osad při ní, snad pro svoji polohu blízko starých hranic

⁹ Str. 249 č. 41, 253 a d. č. 66.

¹⁰ Str. 248 č. 39; srov. též *Schwarz*, ON 384, 390.

¹¹ Str. 254 č. 68, 264 č. 126.

kmene, byla stará tržní ves Raděvice (dn. Markt-Redwitz). Dnešní Rodenzenreut byl podle všeho založen již na samém pokraji starého hraničního lesa.

Podobný význam, jako tato „západní“ cesta, měla pro Sedličany i cesta jihozápadní, jež směřovala od Chebu k střednímu toku Odavy, podle něho k Lesní Nábě a podle té (proti vodě) na jih k soutoku obou Náb a podle jejich spojeného toku k Dunaji (k Řeznu)¹². Také při této trati byla řada sedličanských osad¹³, jež zřejmě těžily z hospodářských výhod, které jim skýtal jejich poloha.

Obě tyto cesty přinášely Sedličanům po dlouhá staletí obchodní zisky, ale nakonec se také staly osudem celé chebské části jejich kmene. Po nich přicházeli do sedličanského území nejenom frančtí kupci, nýbrž i francká vojska na válečných výpravách za Karla Velikého i později. Tyto válečné výpravy to byly asi především, které upozornily držitele politické moci v německé říši na význam, jaký by pro ně mohlo mít připojení Chebska k říši¹⁴. A když k tomuto připojení konečně došlo, přišel po těch cestách v době kolem polovice XII. století příval německých kolonistů, který brzy zalil celé staré Chebsko, a s ním ovšem také rychlá a bezohledná germanisace.

Především po této neblahé stránce měly pro chebské Sedličany význam také cesty, které vedly do starého Chebska podle Halštrova (Bílého) a Saské Sály z Vogtlandu a z Durinska. Obchodně pro ně neměly toho významu jako cesta západní a jihozápadní.

¹² O obou cestách v. str. 41 a d.

¹³ Str. 236, 239.

¹⁴ Srov. o tom Gradl, GE 46, kde praví, že Chebsko bylo pro německou říši „eine sehr erwünschte Pforte“, „falls es wieder nötig werden sollte, die Slawen Böhmens durch das Schwert deutscher Krieger an ihre Untertänigkeit zu mahnen“!

Kdy došlo k připojení Chebska k německé říši?

Řešení této otázky nebyla rovněž dosud věnována českou vědou pozornost, jaké by si tato historicky pro český stát velmi důležitá a pro Chebsko a Sedličany vůbec přímo tragická událost vyžadovala. V dějepisné literatuře se dnes obyčejně setkáváme s povšechnými, ale nedosti doloženými údaji, že Chebsko bylo připojeno k německé říši někdy kolem roku 1000 nebo v XI. století. A v německé literatuře byl dokonce dříve běžný (a ještě dnes je velmi častý) názor, že Chebsko patřilo k německé říši již i dříve, před rokem 973, t. j. před založením pražského biskupství¹⁵. Tento názor přejímá v poslední době také český archeolog R. Turek a dochází k závěru, že Chebsko patřilo k německé říši dokonce již před rokem 863¹⁶.

Historických zpráv, jež by nám zábor Chebska a jeho odtržení od českého státu přímo dokládaly, vůbec není. Není jich pro rok 1000 nebo pro dobu kolem něho, a není jich ani pro rok 973 a dokonce už ne pro rok 863, jak soudí Turek. Toto nejnižší vročení Turkovo je ze všech dosavadních pokusů o datování záboru Chebska nejslaběji doloženo, takže by ani nebylo třeba podrobněji se jím zde zabývat. Protože však jde o českého autora a je proto nebezpečí, že jeho stanovisko bude záhy přejato onou částí německé literatury, jež bude chtít z nedosti kritického závěru českého autora vytloukatí politický kapitál, je třeba věnovati mu zde alespoň několik slov.

Turek opírá svůj výklad o listinu ze dne 16. června r. 863, již král Ludvík Němec (nikoli císař Ludvík II., jak mylně

¹⁵ Gradl, ME I str. IX a d., GE 37, 45, Bachmann, GB I. 164 a d., Doeberl, MMN 46, Siegl, Eger u. Egerland 5 a d., Schürer, Kaiserpfalz 3, Gesch. E. 1 a d., Käubler, Siedelungen 29, a j.

¹⁶ R. Turek, ČNM CXXI (1952), 24 pozn. 116.

uvádí Turek¹⁷) daroval opatu kláštera v Nieder-Altachu Otgarovi ves *Nabarwinidu*, jejíž poloha je v donační listině ještě blíže určena slovy *iuxta rivulum Frebina*¹⁸. Turek ztotožňuje tento potok Frebinu podle Gradla s Třebnickým potokem „na půdě Chebska u dnešního Markt-Redwitz“¹⁹. K tomuto sugestivnímu výroku třeba přičinit několik kritických poznámek. V celé donační listině máme jedinou do jisté míry bezpečnou lokalizační pomůcku ve jméně *Nabarwinida*, z něhož je zřejmo, že šlo o donaci v území *Vinidů* (Slovanů) v poříčí Nábý v dnešních severovýchodních Bavořích. Vše ostatní jsou pouhé dohady. I když však připustíme, že mohlo jíti o donaci v oblasti nejhořejšího toku řeky, t. zv. Nábý Smrčinné, a že *Frebina* může býti totožná s *Trevinou* donační listiny z roku 1061 (v. níže) a že jí tedy je míněn potok Třebnický, pobočka říčky Kösseine, dostáváme se tím někam do území mezi Smrčinnou Nábou a západními hranicemi starého Chebska v Horní Falci. Jak šlo právě v těch končinách rozhraní mezi sídly Srbů v poříčí Nábý, na něž ukazuje jméno osady *Nabarwinida*, a českými Slovany — podle mého soudu Sedličany²⁰ — v IX. století, nevíme²¹. Jméno *Nabarwinida* samo však naznačuje, že pravděpodobně šlo o osadu v oblasti srbské²². Byl-li potok *Frebina* totožný s *Trevinou* listiny z roku 1061, mohlo snad jíti o donaci v přibližně stejné končině (také r. 1061 šlo o donaci na území nordgavském při hranicích starého Chebska, v. níže). To je vše, co o této věci lze říci. Listina z r. 863, o níž se Turek opírá, neposkytuje tedy ani nejmenšího

¹⁷ Tamže a dříve již OP XIV. 404, 439.

¹⁸ Mon. Boica XI (Mnichov 1771), 121: *concessimus quasdam res proprietatis nostre ad monasterium Altah, id est uillam que vocatur nabauwinida iuxta riululum Frebinam; Gradl, ME I. 3 č. 2.*

¹⁹ Turek, ČNM CXXI. 24 pozn. 116.

²⁰ Šimek, Z dávných věků II (1949), 157 a d., Zprávy Anthr. spol. IV (Brno 1951), 10 a d.

²¹ Přibližné hranice, jež tu předpokládali na svých mapách Gradl, ME I, příl., Siegl, Eger u. Egerland, mapa k str. 9, a j., platí podle výslovného konstatování autorů map teprve pro dobu XI.—XII. stol.

²² Srov. Niederle, SS. III. 113.

důkazu, že by Ludvíkovou donací bylo bývalo zasaženo i jen pohraniční pásmo starého Chebska, a je tedy, myslím, více než jasné, že tato listina dokonce již nemůže býti uváděna jako doklad, že v roce 863 patřilo již celé staré Chebsko (od Smrčin až po Loketsko) k německé říši!

Není-li o odtržení Chebska od Čech a jeho záboru německou říší přímých zpráv historických, nezbývá nám tedy, než dobrati se alespoň přibližného data, kdy se tak stalo, pečlivým zkoumáním všech historických i jiných pomůcek, jež nám mohou řešení této otázky usnadniti.

K zabránění tak velkého a pro český stát tak důležitého území Němci mohlo nepochybně dojít jenom v dobách nejhlubšího úpadku politické moci českého státu. V jeho dějinách byla především dvě taková úpadková období, prvé počátkem XI. století a druhé o sto let později.

Prvé začalo za vlády Přemyslovce Boleslava III. na přelomu X. a XI. století. Za politických zmatků, k nimž v těch dobách v Čechách došlo, bylo více takových příležitostí, které mohly vésti ke ztrátě chebského území ať jeho násilným zábořem Němci z bavorského Nordgau, či dobrovolným odstoupením, na př. za poskytnutí útulku vypuzeným bratrům Boleslavovým. Boleslav sám, pokud vládl, se o zabránění územních ztrát valně nestaral. Byv roku 1002 vypuzen, hledal útulek u mocného markraběte nordgavského Jindřicha. Ale ten ho uvěznil. A Nordgau byl v přímém sousedství Chebska. Kdyby se ho byl tehdy chtěl Jindřich zmocnit, nebyl by ho mohl s úspěchem bránit ani věčně opilý nástupce Boleslavův Vitold, ani slabošský Přemyslovec Jaromír, který se po něm v r. 1003 dostal na krátkou dobu k vládě. A Boleslav III. sám byl opravdu schopen toho, aby si od ctižádostivého Jindřicha Nordgavského vykoupil svobodu odstoupením území, sousedícího s državou Jindřichovou. A Jindřich měl i později, za polské okupace Čech v letech 1003—1004, možnost zmocnit se násilím chebského území. V Žatci byla sice polská posádka, ale ta by tomu sotva byla mohla zabránit. Nakonec táhla právě přes Chebsko bavorská vojenská výprava na pomoc Jindřichovi II. a obě vojska se

setkala právě asi před Žatcem. Žatec padl, a Jindřich vypravil Jaromíra a Oldřicha se silným vojenským doprovodem ku Praze. Poláci byli vypuzeni. Jaromír se stal znovu knížetem a brzy potom (v září 1004) vítal Jindřicha II. na Vyšehradě a v Praze, a nedlouho potom došlo na přímluvu frisinského biskupa Gotšalka ke smíření Jindřicha II. s Jindřichem Nordgavským. A Jaromír zůstával pak v následujících letech své vlády (1004—1012) věrným stoupencem a pomocníkem Jindřicha II. v jeho bojích proti polskému králi Boleslavovi Chrabrému. Byv na jaře r. 1012 znovu zbaven vlády a vypuzen ze země svým mladším bratrem Oldřichem, hledal Jaromír nakonec v Merseburce pomoc u Jindřicha II., ale ten se mu za všechny jeho věrné služby šeredně odměnil. Zavolal do Merseburka také Oldřicha, prohlásil Jaromíra za zbavena vlády a poslal jej jako vězně do dalekého Utrechtu. A pak uznal Oldřicha knížetem a propůjčil mu Čechy v léno...²³.

Kolik bylo v těch nedlouhých dvanácti letech příležitostí, kdy mohlo být Chebsko po dobrém či po zlém zcizeno!

A podobně tomu bylo i v době zmatků a zápasů mezi Přemyslovci po úkladné vraždě Břetislava II. roku 1100. K odstoupení Chebska mohlo dojíti ještě téhož roku, když Oldřich Brněnský za veliké sliby²⁴ a ohromnou na tehdejší doby sumu peněz dostal v Řezně Čechy v léno od císaře Jindřicha IV., ač zvoleným knížetem byl již fakticky Bořivoj II. A mohlo k němu dojít i za obojího vládního období chabého Bořivoje (1100—1107, 1117—1120) a ovšem také při jiných příležitostech, jako na př. roku 1110, kdy král Jindřich V. vtrhl se svým vojskem do Čech a předešli ho markrabí nordgavský Děpolt z Vohburka a Berengar hrabě ze Sulzbachu, aby zprostředkovali příměří mezi válčícími stranami a obeslali jménem královým vévodu Vladislava a biskupa Heřmana, Bořivoje a Wiprechta-Václava Grojčského spolu s předními čes-

²³ Srov. k tomu F. Palacký, Dějiny I³ 1. 278—289, V. Novotný, ČD I. 1. 666—701.

²⁴ Kosmas III. 15, srov. k tomu Novotný, l. c. I. 2. 409 a d.

kými šlechtici k urovnání sporů do biskupské vsi Rokycan²⁵. Je pochopitelné, že za takových poměrů a za tak hlubokého poklesu moci českých knížat mohlo lehko dojít k odtržení Chebska nebo i k jeho postoupení (uznání okupace snad již provedené).

To jsou tedy dvě období v dějinách českého státu, kdy mohlo snadno dojít k odtržení Chebska a k jeho připojení k Nordgavsku. V době mezi nimi, t. j. po větší část XI. století až do jeho konce, je to méně pravděpodobné, neboť tu byla vláda českého státu vesměs v rukou schopných a energických panovníků, kteří by dojísta byli bránili ztrátě tak důležitého území nebo by se byli alespoň pokoušeli dobýt nebo získat je zase zpět, takže bychom se o jeho ztrátě pravděpodobně dověděli z historických zpráv. Nic takového se však nedovídáme. Z celé té doby je zachována jediná historická zpráva z roku 1061, v níž se skutečně děje zmínka o Chebu. Je to vůbec první historická zmínka o něm. Ale nedovídáme se z ní ani slova o tom, že by Cheb byl již tehdy patřil k „pagu Nordgau“, třebaže se o něm také ve zprávě mluví. Naopak, z celé zprávy je zřejmo, že šlo jenom o darování kusu lesa v pohraničním hvozdu na rozhraní mezi starým Nordgauem a starým Chebskem²⁶ po levé, východní straně nej-

²⁵ Kosmas III. 52: Wladizlaus iam dudum premiserat Hermanum et Zezeman comites ad regem Heinricum ... et promittens ei D marcas argenti rogat supplex, quo dignaretur aut per se aut per suos nuncios a fratre Borivoy instinctu Wigberti sublatum sibi restituere ducatum. Rex autem, licet eo tempore valde iratus esset Wigberto, magis tamen succensus amore denominati census continuo exercitu concitato ... ingressus est Boemiam. Et premittens duos marchiones Depoldum et Berengerum mandat, ut interposita pace Borivoy et frater eius Wladizlaus, simul Hermannus presul atque filius Wigberti ceterique Boemie maiores natu occurrant sibi ad curtem episcopi in villa Rokican. Quo cum secundum regis iussum advenissent, sine omni audientia Borivoy et filius Wigberti capitur, presulis autem causa probatur esse iusta manu regis auro uncta; srov. k tomu Palacký, l. c. 383 a d., Novotný, ČD I. 2. 481 a d., Bretholz, edice Kosmy 202 a d. pozn., Doeberl, MMN 36.

²⁶ Také Gradl, ME I. 5 pozn. k č. 8 soudil, že šlo o les v Nordgavsku na hranicích Chebska.

hořejšího toku t. zv. Křivé Náby (Nába Smrčinná, Fichtelnaab, zv. též Krumme Naab) od jejích pramenů až po ústí potoka zv. Schwurbach (Höllbach) jihovýchodně od místa, kde tok Náby křížila stará cesta, přicházející od Chebu (*Egire*)²⁷. Citace Chebu tu není dokladem, že by byl již tehdy patřil k území nordgavskému²⁸, nýbrž je pouze důkazem, že již tehdy byl Cheb (podle jména řeky přezvaný na *Egire*) znám jako obchodní středisko při cestě, jíž byla ohraničena část lesní oblasti, darované Otnandovi. Protože les sám o sobě neměl pro obdarovaného žádně ceny, je zřejmé, že vlastním účelem donace Jindřicha IV. bylo dát Otnandovi území, kde by mohl mýcením nebo žďářením získati potřebnou plochu pro založení nové — ovšem německé — osady nebo osad²⁹. Je to tedy zřejmě první historická zpráva o německé kolonizaci území u samých hranic starého Chebska.

Z doby o čtvrt století pozdější máme zachovánu zprávu

²⁷ Erben, RB I. 128 č. 54, Gradl, ME I. 5 č. 8, Friedrich, CDB I. 60 a d. č. 58, Siegl, Eger u. Egerland 7 a d.: „Heinricus ... rex ... cuidam nostro servienti, Otnant dicto, partem cuiusdam siluae, infra hos terminos constitutam, uidelicet: ubi *Sworbaha* fluit in *Crumbanaba*, et sursum, ubi oritur *Crumbanaba* et ubi oritur *Swrbaha*, et inde ubi oritur *Trewina*, et deorsum *Trewina* usque in *illam uiam*, que procedit *de Egire* et *per eandem uiam* usque in *Swrbaha*, et deorsum *Swrbaha* usque in *Crumbanaba*, in comitatu *Heinrici comitis*, in pago *Nortgove*, et in *marchia Napurg sitam*, cum omnibus pertinentiis... et cum omni debito, quod incolae illius marchie ad *Napurg* de toto predio eiusdem *Otnanti* in prefata *marchia* hactenus soliti erant persolvere, in proprium dedimus atque tradimus ...“ Ratisbonae 1061 febr. 13.

²⁸ Gradl, GE 48 a d., Doeberl, MMN 49, Siegl, Eger u. Egerland 7 a d., Schürer, Kaiserpfalz 3, Gesch. Eg. 1, Turek, OP XIV. 405; proti tomu svědčí již i samo konstatování Schürerova, Kaiserpfalz 4, že se potom jméno Chebu zase po více než 60 let neozývá: neozývá se právě proto, že Cheb tehdy ještě nebyl německý; jakmile se dostal do rukou Němců, objevuje se jeho jméno naráz velmi často, v. o tom níže.

²⁹ Srov. pokračování donační listiny krále Jindřicha Otnandovi (v. výše pozn. 27): ... ut predictus Otnant liberam dehinc potestatem habeat, tenendi, commutandi, extirpandi...

o potvrzení hranic pražského biskupství císařem Jindřichem IV. v Řezně (29. dubna 1086), v níž se děje zmínka o území Sedličanů jako pohraniční oblasti české³⁰.

První zprávy, svědčící o tom, že Chebsko bylo již zčásti nebo zcela připojeno k marce nordgavské, pocházejí teprve až z třetího a čtvrtého desetiletí XII. století.

Je to především osvědčení opata kláštera v Reichenbachu³¹, kladené do doby kolem roku 1122, podle něhož *quidam Aze-linus nomine* se svolením markraběte Děpolda věnoval svaté Marii v Reichenbachu prostřednictvím Děpoldova ministeriála Trutwina statek *Marchenei (praedium, quod vicus Ste. Marie dicitur)*³² u dnešního Tirschenreutu v bavorské Horní Falci.

Téhož území se týká také listina z 15. června 1135, jíž markrabě Děpolt potvrzuje a obnovuje klášteru v Reichenbachu donaci osad (*praediorum*) na Chebsku (*in regione Egere*): *Diepoltsreutu* (dnešního Dippersreutu), *Frauenreutu* a *Kunreutu* (dn. *Grosskornreutu* na Odnavě), a kromě toho daruje klášteru ještě *Pernreut*, *Langenfeld*, *Brunn*, *S. Marienweiler* (*Marchenei*) u *Tischenreutu* a *Göpfersgrün* u *Thiersheimu*³³, vesměs v oblasti západně od dnešních státních hranic.

V téže oblasti, nedaleko našich hranic jižně od Chebu, byl založen klášter ve *Waldsäsich*. Jsou o tom zachovány dvě zprávy. Podle první, listiny řezenského biskupa, kladené do doby kolem roku 1134, založil markrabě Děpolt *cellu* pro mnichy řádu cisterciáků a daroval jí vsi *Brunn*, *Frauenreut*, *Slopany*, *Bertholdisreut*, *Netsdal* a *Paphen-*

³⁰ Friedrich, CDB I, 92 a d. č. 86, Kosmas II. 37, srov. výše str. 26 a d.

³¹ Klášter v Reichenbachu na řece Řezně byl založen markrabím Děpoldem r. 1118, Gradl, ME I. 12 č. 30, GE 53.

³² Gradl, ME I. 15 č. 37.

³³ Gradl, tamže 17 č. 53, GE 56, Friedrich, CDB I. 128 č. 121, v. výše str. 37 pozn. 43.

reut³⁴. Druhá zpráva sděluje, že markrabě Děpolt dal mni-
chům řádu cisterciáků ve Waldsasích pozemek pro postavení
kláštera a k tomu tolik lesa, kolik mniši obejdou za jeden den³⁵.

Kromě těchto zpráv o donacích oběma děpoltovským klášte-
rům v Reichenbachu a ve Waldsasích na území starého Cheb-
ska má pro naši otázku také ještě význam zpráva z doby ko-
lem roku 1125 o donaci dvora v Steinbachu klášteru reichen-
bašskému, a to tím, že jsou v ní jako první svědci uvedeni
Děpoltovi ministeriálové *Udalricus de Egere* a jeho bratr
*Pilgrim*³⁶.

Z toho, co zde bylo uvedeno, je zřejmé, že se první historická
svědectví o tom, že oblast starého Chebska byla v držení mar-
kraběte nordgavského, objevují a hned nápadně kupí teprve
v době kolem přelomu první a druhé čtvrtiny
XII. století. Z dob starších není o tom ani je-
diné zprávy. A při tom je důležité, že tyto první
zprávy mluví vesměs o donacích půdy klášte-
rům. To svědčí, jak už před lety správně pověděl historik
Chebska Jindřich Gradl, nejenom o velké zbožnosti Děpolta
z Vohburka, nýbrž také o tom, že Děpolt považoval kláštery
za nejlepší kolonizátory³⁷. A já bych k tomu dodal: kolonizá-
tory půdy nově získané.

Neboť o tom, že teprve v těch dobách, zhruba asi v první
čtvrti století XII., a to spíše blíž ke konci první čtvrti toho
století než k jejímu začátku, mohlo být Chebsko markrabětem
nordgavským získáno, nás nenechávají na pochybách výsled-
ky kritického studia starých německých a poněmčených slo-

³⁴ Gradl, ME I. 16, 264 č. 49: Prunne, Vrawenruth, Schloppan...
Bertholdisruth, Netsdal, Pfaffenruth.

³⁵ Tamže 16 č. 50: Anno autem domini 1133 Diepaldus marchio dedit
monachis Cysterciensis ordinis in Walsassen aream, in qua constructum
est monasterium eorum, et de sylva, quantum fratres ipsi per unam
diem poterant in circuitu perlustrare. Unde et ipse est fundator eorum.

³⁶ Gradl, ME I. 14 č. 40: Testes: Udalricus de Egere et frater
eius Piligrimus, Adelpertus de Suzinbach, etc.

³⁷ Gradl, GE 55, srov. k tomu také Doeberl, MMN 43 a d.

vanských místních jmen na Chebsku. Jak jsem již uvedl na počátku předešlé (IV.) kapitoly³⁸, dospěl profesor E. Schwarz, jeden z nejpřednějších německých lingvistických odborníků před německou okupací Československa, podrobným studiem starého místního názvosloví v okrese chebském k závěru, doloženému velmi bohatým materiálem, že první, nejstarší obce, založené německými kolonisty, pocházejí teprve z doby kolem polovice XII. století³⁹, a že také u poněmčených jmen starých slovanských osad lze zjistit jazykový styk mezi německými kolonisty a starým slovanským obyvatelstvem teprve asi od téže doby, t. j. od doby kolem roku 1150 nebo nedlouho před ním⁴⁰. Čili jinými slovy, že německá kolonisace v oblasti dnešního Chebska začala teprve kolem roku 1150 nebo nedlouho před ním. A protože v těch dobách německá kolonisace následovala hned po zabrání slovanských území, je to zároveň také bezpečným důkazem, že k záboru Chebska německým držitelem Nordgavska nemohlo dojít o mnoho dříve než v době, z níž máme výše uvedené první historické zprávy o německé kolonizaci Chebska⁴¹.

Můžeme tedy považovati za plně prokázáno, že k německému záboru Chebska došlo za okolností blíže neznámých někdy v průběhu první čtvrti XII. století, a to spíše v druhé polovině tohoto údobí.

To je výsledek velmi důležitý. Vyvracejí se jím všechna dosavadní datování záboru Chebska do XI. století nebo do dob

³⁸ Str. 231.

³⁹ Schwarz, ON 290.

⁴⁰ Tamže 322, 367—389, 395.

⁴¹ Správnost tohoto mého závěru potvrzuje také výsledek Gradlova přelivého studia historie hradů na Chebsku: jak Gradl, GE 62, sám výslovně konstatoval, „nebylo na půdě Chebska před druhou čtvrtinou XII. století prokazatelně ani jediného hradu.“ Ty začaly být teprve po německém záboru Chebska stavěny německými držiteli půdy. Dříve jim to nebylo možné, protože jim ta půda ještě nepatřila!

ještě starších. A zároveň se jím dokazuje, že slovanské obyvatelstvo starého Chebska až po Smrčiny a v oblasti jižně od horní Odavy žilo ve svazku s českým státem přemyslovským mnohem déle, než se dosud mysliło. A vyvrací se jím také závěr německých historiků Chebska Gradla a Siegla, že staré Chebsko se již počátkem XI. století i po stránce jazykové stalo „wieder deutsch“⁴² resp. že již tehdy došlo k „dauernde Wiederbesiedlung (endgültige Wiederbesetzung) des Egergebietes durch Deutsche“⁴³.

Jak jsem již ukázal v oddílu archeologickém⁴⁴, není až dosud ani jediného archeologického ani jiného důkazu, že by Chebsko bylo bývalo před příchodem Slovanů osídleno Germány, a tím méně ovšem, že by před první polovicí XII. století bylo bývalo osídleno Němci. Je tedy Gradlovo i Sieglovo slůvko „wieder“, „opět“, „znovu“, zcela nesprávné a neodůvodněné. A také začátek pozdněstředověké germanisace Chebska se datováním, k němuž dospěl prof. E. Schwarz, (v. výše), posunuje až do doby kolem polovice XII. století, t. j. do doby více než o sto let mladší, než soudili Gradl, Siegl a j.

Jako domnělého důkazu pro to, že staré Chebsko patřilo již před rokem 973 k bavorské marce nordgavské, se užívá tvrzení, že toto území bylo již před založením pražského biskupství součástí diecése řezenské a že jí zůstalo i potom⁴⁵.

Toto stanovisko však není správné. Je pravda, že v těch dobách byly hranice diecése (alespoň u nás) totožné s hranicemi státními⁴⁶. Ale právě proto můžeme naopak my zase právem německý „důkaz“ obrátit a říci: protože staré Chebsko roku 973 i později až do jeho připojení k marce nordgavské v první

⁴² Gradl, GE 39.

⁴³ Siegl, Führer 5, 2. vyd. str. 4, Eger u. Egerland 6, Eger-Franzensbad 26.

⁴⁴ Str. 81.

⁴⁵ Srov. lit. cit. str. 273, pozn. 15; z českých historiků přijali toto stanovisko Palacký, Děj. I³. 1. 255 pozn. 247, J. Čelakovský, Ottův SN XII. 111, Děj. práv.² 56, 309 a d., Novotný, ČD I. 1. 164.

⁴⁶ Gradl, GE 37, 45, v jiné formě i Bachmann, GB I. 164 a d.

čtvrtině století XII. patřilo k državě českých knížat, patřilo tím také k pražské diecési.

Že bylo Chebsko v kritických dobách českého státu v první čtvrtině XII. století, když bylo od Čech odtrženo politicky, podřízeno pravomoci biskupství řezenského a tím obnoven starý stav z doby před rokem 973 (kdy si biskupství řezenské činilo nárok na celé tehdejší Čechy i se starým Chebskem⁴⁷, je při tehdejších poměrech zcela pochopitelné. Právě listina, jíž císař potvrdil roku 1086 pražskému biskupovi hranice jeho diecése, je důkazem, že tehdy o těch věcech rozhodoval především císař, nikoli stolice papežská. A že za rozvratu českých věcí v prvních desetiletích XII. století a při prepotenci, s níž Jindřich V. do českých věcí zasahoval⁴⁸, bylo spojenému úsilí jeho předních přívrženců Děpolda z Vohburka (který byl jedním z jeho hlavních stoupenců již v době jeho povstání proti otci Jindřichu IV.⁴⁹) a biskupa řezenského zcela snadnou věcí přimět ho, aby po zabrání Chebska uznal i jeho opětnou příslušnost k diecési řezenské, není třeba nijak zvlášť zdůrazňovat. Schválení papežova bylo lze za tehdejších poměrů dříve nebo později rovněž lehkou dosíci⁵⁰.

⁴⁷ Z obsáhlé literatury v. Novotný, ČD I. 1. 586 a d., a lit. tam uved.; statky, jež dostal řezenský biskup za své svolení k založení pražského biskupství, jak ukázal Gradl, Beitr. z. Gesch. Nordwestböhmens, MVGDB XXI (1883), 318 a d., asi v Chebsku nebyly (tak se domnívali na př. Palacký, Děj. I³. 1. 255, A Frind, Kirchengesch. Böhmens I, Praha 1864, 54 pozn. 1); stanovisko Gradlovo přijal také Novotný, ČD I. 1. 587 pozn. 1.

⁴⁸ Srovnej na př. historii jeho tažení do Čech a „soud“ v Rokycanech roku 1110, v. výše str. 277 pozn. 25.

⁴⁹ Srov. Gradl, ME I. 9 č. 17 a 18 k r. 1104 a 1105; české vojsko, pomáhající císaři, zato poplenilo r. 1105 jeho marku, v. tamže č. 19: Inde imperator progressus, Ratisbonensium auxilio, filio urbe fugato... *Theobaldi Marchiam per Bohemos vastavit.*

⁵⁰ Srov. Kosmas II. 38 (k r. 1086): eodem anno Heinrico imperatore demandante et Magontino archiepiscopo Wezelone interveniente per legatos apostolicos, qui eidem interfuerunt concilio, domnus Clemens papa secundum predictos terminos suo privilegio corroborat Pragensem episcopatum...

Že staré Chebsko, sáhající až po Smrčiny, bylo po zabrání Vohburky církevně připojeno ke vzdálenějšímu Řeznu a nikoli k bližšímu Bamberku⁵¹, není důkazem proti mému závěru, nýbrž je prostě jen dokladem toho, že si Řezno činilo nároky na všechna území, odtržená od českého státu a tím i od pražské diecése. A protože bylo tehdy politicky silnější než Praha, dovedlo svůj právní nárok na Chebsko také uplatnit.

Čteme-li tedy ve zprávách k roku asi 1134, že biskup řezenský potvrdil založení celly cisterciáků ve Waldsasích⁵², a znovu k roku 1135, že markrabě Děpolt potvrdil a rozšířil svou donaci v chebském území (*in regione Egere*) klášteru v Reichenbachu za přítomnosti řezenského biskupa⁵³, není to vůbec žádným důkazem, že by tato *regio Egere* byla bývala po všechna předcházející staletí součástí diecése řezenské. A jiných důkazů pro to vůbec není.

Ani tento argument tedy není nijakým skutečným důkazem ve prospěch theorie, že Chebsko bylo již v době před založením pražského biskupství připojeno k bavorské marce nordgavské a tím i k Německu. Naopak. Chebsko patřilo k Čechám i po založení pražského biskupství v roce 973, a to až do první čtvrtiny XII. století.

Bylo tedy částí českého státu také roku 1086, kdy byla císařem Jindřichem IV. v Řezně pražskému biskupovi Jaromírovi-Gebhardovi potvrzena t. zv. zakládací listina jeho biskupství. Hranice pražské diecése byly totožné s hranicemi českého státu. A bratr biskupův Vratislav byl právě předtím za své věrné a vynikající služby samotným císařem odměněn titulem královským⁵⁴, z čehož je zřejmé, že císař právě tehdy neměl nejmenší tendence jeho stát nějak oklešťovat. Jmenují-li se tedy v zakládací listině biskupství pražského jako nejzápadnější český kmen S e d l i č a n é, míní se tím nejenom omezený úsek je-

⁵¹ Str. 36.

⁵² Gradl, ME I. 264 č. 49.

⁵³ Tamže 17 č. 53.

⁵⁴ Kosmas II. 37, srov. k tomu Novotný, ČD I. 2. 246 a d.

jich sídel v územním pruhu pozdějšího Loketska při Ohři, úsek, který při své značné délce, ale zcela nepatrné šíři a naprosté ne-soustředěnosti nemohl míti a po staletí také skutečně plniti funkci samostatného kmenového území (jako na př. území sousedních Lučanů)⁵⁵, nýbrž celé území, na němž tehdy Sedličané sídlili, tedy také celé staré Chebsko až po Smrčiny a hranice biskupství bamberského⁵⁶.

Slovanské obyvatelstvo starého Chebska východně od Smrčín a horní „Křivé“, Smrčinné Náby žilo tedy ve spojení s českým státem až do první čtvrtiny XII. století. Od jeho příchodu do tohoto území uplynula doba okrouhle šesti až sedmi století.

V první čtvrtině XII. století byl dotud jednotný celek lidu a území starých Sedličanů roztržen na dvě části. Západní část, zvaná od té doby *regio* nebo *pagus Egere*, zůstala po dvě následující století spojena s německou říší a byla v té době, jsouc zbavena ochrany českého státu⁵⁷, poněmčena. Východní část zůstala s názvem *Sedlecko* a později *Loketsko* i nadále spojena s českou zemí a s českým státem⁵⁸.

⁵⁵ Srov. výše str. 35 a d., Zprávy Anthr. spol. IV. 12 (text a pozn. 27—29), 13.

⁵⁶ Tím je dána také odpověď na theorii Turkovu, že „zakládací“ listina z r. 1086 právě citací Sedličanů podává „jasný doklad toho“, že celé „Chebsko již tvořilo zřejmou součást německého Nordgau-Nortgove a že nepatřilo do zájmové sféry české“, OP XIV. 405.

⁵⁷ Schwarz, ON 392.

⁵⁸ Stať o záboru Chebska německou říší byla otištěna v Chmelařově sborníku (Sborník filosofické fakulty brněnské university, roč. III, řada C, číslo 1, 1954), str. 9 a d.

Dvě století dějin Chebska pod cizí vládou.

Roztržením starého území kmene Sedličanů na dvě části a připojením západní části, Chebska, k marce nordgavské a jejím prostřednictvím k německé říši se rozdělily osudy původně jednotného kmene do dvou historických kolejí. Zvláště těžce byla tím postížena především západní část kmene v Chebsku. Překotná germanisace, jež tam po příchodu Němců nastala, podobá se svým průběhem a rychlými výsledky zcela tomu, co máme doloženo i z jiných slovanských krajů, jež se v těch dobách dostaly pod německou vládu. Prof. Schwarz sice praví, že o nějakém nepřátelském postupu německých markrabí proti slovanskému obyvatelstvu není žádných zpráv, a že dosti velký počet uchovaných slovanských jmen místních je dokladem klidných styků německých s obyvatelstvem slovanským, ale sám zároveň také uvádí, že slovanští obyvatelé Chebska nepožívali té ochrany, jaké by jim snad byl mohl poskytnouti český stát, kdyby byli bývali jeho poddanými. Pány slovanského obyvatelstva tu byly kromě říše a bavorské nordgavské marky a jejich orgánů kláštery a jednotlivé rytířské rody. „Es spielte sich hier“, jak praví Schwarz, „eine von der böhmischen Landesgewalt ungehinderte Auseinandersetzung zwischen Slawen und Deutschen ab.“⁵⁹

Jakého druhu „Auseinandersetzung“ to byla, ilustruje dobře konstatování prof. Schwarze na jiném místě, že poněmčení Chebska bylo dokonáno za dvě až tři lidské generace⁶⁰. V době, kdy se vrátilo do svazku českého státu, bylo Chebsko podle Schwarze i jazykem německou zemí⁶¹.

⁵⁹ Schwarz, ON 392.

⁶⁰ Tamže 389: „In 3, vielleicht nur 2 Generationen sind sämtliche Namen eingedeutscht worden.“

⁶¹ Tamže 393: „Zur Zeit, als das Egerland an Böhmen verpfändet wurde, war es ein deutsches Land.“

I když studie prof. Schwarze se týkaly toliko vlastních jmen místních a nikoli také uchovaných jmen pomístných, u nichž nebylo dosti předběžných průpravných prací, ale která by mohla být neméně dobrým vodítkem pro posouzení otázky, jak rychle germanisace postupovala a jakých výsledků skutečně dosáhla, a i když snad při tuhém lpění slovanského lidu na zděděném jazyku nebyly výsledky germanisace opravdu tak veliké a rychlé, jak soudí Schwarz, není přece jen pochyby o tom, že nepoměr sil byl příliš veliký, aby mu slovanský lid postupně nepodléhal a nepodlehl. Na jedné straně všecka moc i možnost zvůle, imponující vystupování a nádhera nových pánů, lepší výzbroj fyzická i duševní, přemlouvání i vyhrožování německých kněží, a na druhé straně zubožený, ztročený slovanský lid, zbavený půdy, nevýbojný a lpějící jen neuvědoměle na zděděném jazyku a na zděděných zvycích, a čím dále tím více toužící po tom, aby se ze svého bědného stavu povznesl a vyrovnal se svým novým sousedům, německým kolonistům, kteří houfně přicházeli do jeho země a zabírali půdu kdysi jeho... A jedinou cestou k tomu bylo naučit se jejich jazyku, jejich způsobu života a stát se jedním z nich...

A tak slovanský lid, kdysi svobodný, ztratil s příchodem německého panství svobodu, ztratil půdu a nakonec, utlačen a mravně i fyzicky zdeptán, ztratil i svou řeč.

Rozumí se, jak jsem již řekl, že jeho odnárodnění nemusilo být tak úplné, jak by se mohlo zdáti z poněmčených jmen jeho osad. Jak jsme viděli, mnohá ta jména i v historických záznamech, psaných Němci, podržela ještě do pozdních poměrně dob přes svou zkomolenou podobu původní slovanský tvar nebo alespoň svůj slovanský základ (kořen). Ale poměry byly pro slovanský lid na Chebsku opravdu příliš neutěšené⁶², aby mohl germanisaci trvale odolávat.

Jaký význam mělo Chebsko jako brána do Čech pro německou říši, toho důkazem je i to, že se ho po smrti markra-

⁶² Srov. k tomu G r a d l, GE 39.

běte Děpolda II. z Vohburka r. 1146 zmocnil sám král Konrád III. Štaufský a postoupil je po nedlouhé době svému synovi Fridrichovi Švábskému. Později je držel jeho synovec Fridrich, zvaný Barbarossa, který se r. 1149 v Chebu oženil s Děpoltovou dcerou Adélou, jež prý dostala Chebsko věnem⁶³. Tím bylo Chebsko od nordgavské marky opět odtrženo a stalo se rodinným majetkem Štaufů. A zůstalo jím, i když se Fridrich, stav se po smrti Konrádově římským králem (1152), o rok později (po čtyřletém manželství) dal s Adélou rozvésti⁶⁴.

Jako král a později císař Fridrich prodléval opětovně v Chebu a vykonal zde řadu důležitých státních aktů. Tak na př. roku 1179 urovnal na říšském sněmu v Chebu spor mezi českým vévodou Bedřichem a rakouským vévodou Leopoldem o hranice na Vitorazsku⁶⁵, na jaře r. 1183 prodléval tam znovu ve své — patrně již dostavěné — císařské falci (chebském hradě) a udělil tam na slavnostním dvorském sjezdu investituru biskupovi Konrádovi z Lubeka⁶⁶. V Chebu trávil císař ještě vánoce r. 1188⁶⁷. Následujícího roku, chystaje se na (třetí) křížovou výpravu, jež měla osvobodit Jerusaleém z moci Saladinovy, rozdělil svůj majetek mezi své syny. Cheb (a Chebsko) dostal jeho třetí syn Konrád⁶⁸.

Císař zahynul v Malé Asii při přepravě vojska přes řeku Kalykadnos (Salef). Jeho vojsko se zčásti vrátilo, zčásti pokračovalo pod vedením druhého syna císařova Fridricha Švábského v tažení na Jerusaleém. Fridrich Švábský při obléhání Akkonu v lednu 1191 zemřel a jeho vojsko bylo potřeno. Dva měsíce před svou smrtí založil Fridrich na ochranu

⁶³ Gradl, ME I. 22 č. 72, v. výše str. 176 pozn. 146.

⁶⁴ Gradl, ME I. 23 č. 73, GE 63 a d., Čelakovský, Ottův SN XII. 112, Děj. práv.² 310 a d.

⁶⁵ Gradl, ME I. 28 a d. č. 88, GE 67, Friedrich, CDB I. 257 a d. č. 191, Novotný, ČD I. 2. 1054 a d.

⁶⁶ Str. 178.

⁶⁷ Friedrich, CDB I. 294 č. 320a, Novotný, ČD I. 2. 1098.

⁶⁸ Gradl, ME I. 35 č. 102, GE 70.

německých poutníků do Jerusaléma řád Německých rytířů, který se měl později stát důležitým činitelem v církevních i politických a hospodářských dějinách Chebska.

Roku 1191 byla, jak se zdá, císařem Jindřichem VI. provedena nová úprava majetkových poměrů štaufského rodu. Třetí bratr císařův Konrád, který byl do té doby pánem Chebska, se stal vévodou švábským a Chebsko se vrátilo do rukou císařových⁶⁹. Na podzim roku 1192 se na rozkaz císařův odebral k nucenému pobytu do Chebu pražský biskup Jindřich Břetislav, který se počátkem toho roku odebral ke dvoru císařovu, aby jej přiměl k zásahu do sporů, jež tehdy vypukly mezi Přemyslovci, a slíbil mu velký peněžitý dar, který pak nemohl splatit. Spory mezi Přemyslovci vznikly po smrti českého vévody Konráda Oty v Itálii (někde v okolí Neapole) v září 1191. Císař byl „nepřemožitelnému“ vévodovi za jeho znamenitou vojenskou pomoc na tažení do Itálie velmi zavázán. Když proti jeho nástupci Václavovi, synu Soběslava I. a bratru Soběslava II., vznikl odpor většiny ostatních Přemyslovců, zmocnil se Prahy (t. j. hradu pražského) začátkem r. 1192 Přemysl, syn někdejšího krále Vladislava, a svrhl Václava s trůnu. Václav se však nemínil vzdát bez boje. Sebrav vojsko, oblehl Přemysla na hradě. Přemysl se však statečně bránil a obležení se protáhlo na neočekávaně dlouhou dobu⁷⁰. Do této situace zasáhl ctižádostivý a ješitný biskup Jindřich Břetislav, doufaje patrně, že císařova vděčnost ke Konrádu Otovi mu umožní urovnat spory podle jeho vlastního přání.

Znameníť kníže Konrád Ota (1189—1191) odčinil spojením obou našich zemí, Čech a Moravy, alespoň do jisté míry svou vinu na roztržení českého státu, k němuž došlo roku 1182 tím, že přijal jako markrabí Moravu v léno přímo od císaře Fridricha Barbarossy, čímž byla Morava vyňata z pravomoci

⁶⁹ Gradl, GE 71.

⁷⁰ Novotný, ČD I. 2. 1122 a d.

českého panovníka⁷¹. Císař tím zamýšlel trvale oslabit moc českých panovníků, jež za silné vlády Soběslava I. (1125 až 1140) a zejména Vladislava II. (1140—1173), od roku 1158 českého krále, vzrostla více, než mu posléze bylo příjemno. Ješitný Jindřich Břetislav sám se — na škodu svého vlastního rodu — také přičinil o to, aby ústřední moc pražských knížat byla oslabena tím, že si na říšském sněmu v Řezně r. 1187 stěžoval na vévodu Bedřicha a vyžádal si od císaře zlatou bullu, jíž byl vyňat z pravomoci pražského knížete a stal se sám jako němečtí biskupové říšským knížetem, podřízeným jenom a přímo císaři, „od něhož přijímá žezlo a investituru“⁷².

Císař Jindřich VI. vyslechl ochotně návrh pražského biskupa, který skýtal novou příležitost vmísit se do přemyslovských sporů a oslabit tak moc pražských knížat. Jindřich Břetislav žádal, aby pražské knížetství dostal Přemysl, a markrabím moravským aby se stal jeho mladší bratr Vladislav. Svou žádost biskup účinně podepřel slibem 6000 hřiven stříbra, sumy na tehdejší doby velmi značné. Císař přijal řešení, navrhované biskupem. Jindřich Břetislav, vrátiv se do Čech, ohlásil Václavovi i Přemyslovi výsledek svého jednání s císařem a dosáhl toho, že mu byl hrad vydán. Nešťastný Václav opustil Čechy. V Míšni byl úkladně přepaden a zajat markrabím Albrechtem, švagrem Přemyslovým. Od té doby mizí jeho jméno z dějin⁷³. Přemysl byl nucen přijmout řešení, jež biskup navrhl císaři, ale spokojen nebyl a velkou sumu, kterou biskup slíbil císaři, nezaplatil. To mělo pro Jindřicha Břetislava nepříjemné následky. Když se na podzim r. 1192 vypravil na pouť do Compostelly a navštívil cestou císařský dvůr, připomněl mu císař jeho příslib, zadržel jej u svého dvora jako rukojmí až do plného splacení slíbené

⁷¹ Tamže 1069 a d. (tam v. i starší literaturu).

⁷² Friedrich, CDB I. 287 č. 316, srov. k tomu Novotný, ČD I. 2. 1092 a d. (tam v. i jinou lit.), Šimák, Kronika I. 1. 186.

⁷³ Srov. k tomu Novotný, l. c. 1126 a d.

částky a později ho poslal do Chebu⁷⁴, kde císař také sám trávil vánoce toho roku⁷⁵.

Politické poměry v říši pomohly biskupovi. Proti císaři Jindřichovi vzniklo široce rozvětvené spiknutí, v jehož čele stál Jindřich Lev a k němuž se připojili markrabí míšeňský Albrecht a český kníže Přemysl. To bylo nepochybně hlavní příčinou, že císař Jindřicha Břetislava, který byl jistě na Přemysla rozezlen, v r. 1193 z Chebu propustil. Spiknutí proti císaři bylo rozbito, když mu upadl do rukou jeho dávný odpůrce anglický král Richard Lví Srdce. Císař na něm pohrůžkami, že ho vydá jeho nepřátelům, vynutil vasalský slib a veliké výkupné, a zároveň ho využil k rozbití spolku, který se proti němu utvořil. Spolek se rozpadl a velká část jeho členů se opět smířila s císařem. Císař potom na říšském sněmu ve Wormsu v červnu 1193 prohlásil Přemysla za sesazena a dal jeho knížetství v léno Jindřichu Břetislavovi, prominuv mu i slíbenou, ale nesplacenou sumu 6000 hřiven⁷⁶. Přemysl, byv většinou svých přívrženců opuštěn, hájil se po čtyři měsíce na pražském hradě, až konečně před vánoce uznal, že ho nelze déle udržeti, uprchl, a Jindřich Břetislav ztrávil na hradě vánoce jako vévoda a zároveň kníže-biskup⁷⁷.

Cheb, který byl nedobrovolným útlukem Jindřicha Břetislava, než se stal vévodou českým, stal se znovu jeho útočištěm, když se po čtyřech letech kolo jeho osudu otočilo. Přemysl se roku 1197 přiblížil s vojskem ku Praze, ale nenaleznuv v zemi dosti stoupenců, musil znovu odejít ze země. Jindřich Břetislav, tehdy již ochuravělý, se však přesto necítil v Praze

⁷⁴ Pulckava, FRB V. 116; srov. k tomu Gradl, GE 71, a proti staršímu výkladu, jím reprodukovanému, Novotný, l. c. 1130 a d., kde v. i jinou starší literaturu.

⁷⁵ Novotný, tamže 1131 pozn. 1.

⁷⁶ Palacký, Děj. I³. 2. 93 a d., Bachmann, GB I. 376 a d., Novotný, l. c. 1133 a d.; se žádným z výkladů těchto autorů nelze plně souhlasiti.

⁷⁷ Novotný, l. c. 1137.

dosti bezpečen a uchýlil se koncem května 1197 do Chebu. Tam zanedlouho, 15. června 1197, zemřel⁷⁸.

V následujících letech Cheb opětovně hostil německé krále. Roku 1200 tam po nějaký čas sídlil⁷⁹ Filip Štaufský, nejmladší syn Fridricha Barbarossy, zvolený r. 1198 za krále. Jednal-li tam tehdy také s českým králem Přemyslem⁸⁰, není bezpečně doloženo. Pobyt krále Filipa v Chebu máme znovu doložen v letech 1203 a 1206⁸¹. V roce 1203 tam snad Filip, aby potrestal Přemysla za to, že přešel ke straně jeho odpůrce Oty IV., propůjčil Čechy v léno Děpoltovi, úřednímu knížeti ve východních Čechách⁸². Za války, která brzy potom vypukla, protáhl Chebskem král Přemysl s bratrem Vladislavem v čele velmi silného vojska, jehož částí byli uherští Kumáni, na pomoc lantkraběti durinskému Heřmanovi⁸³. Na této výpravě při obléhání Merseburka potvrdil a rozhojnil král Ota Přemyslovi všechny výhody, které mu před pěti roky (1198) přiznal Filip Štaufský, uznal Přemyslův titul královský a papežský legát Quido 24. srpna (1203) pomazal a korunoval Přemysla na krále⁸⁴.

Následujícího roku (1204) na jaře Přemyslovi královskou hodnost výslovně uznal⁸⁵ papež Inocenc III. V pozdním létě téhož roku spěchal Přemysl s vojskem narychlo sebraným asi opět přes Chebsko na pomoc Heřmanovi Durinskému, zle

⁷⁸ Pulka, FRB V. 118, 288, Gradl, ME I. 38 č. 111, GE 72, Novotný, l. c. 1150 a d.; tam a dříve již 1084 a d. podává Novotný výstižnou charakteristiku Jindřicha Břetislava jako člověka, biskupa i panovníka.

⁷⁹ Gradl, ME I. 39 č. 114.

⁸⁰ Gradl, GE 72, a proti tomu Novotný, ČD I. 3 (Praha 1928), 239 pozn. 3.

⁸¹ Gradl, ME I. 41 č. 119, 42 č. 123.

⁸² Novotný, ČD I. 3. 254.

⁸³ Palacký, Děj. I³. 2. 114 a d., Gradl, GE 73, Novotný, l. c. 254 a d.

⁸⁴ Ann. Reinhardsbr. 566, Chron. reg. Colon. 202, Novotný, l. c. 256.

⁸⁵ Erben, RB I. 217 a d., Friedrich, CDB II. 35 a d. č. 39.

tísněnému králem Filipem. Přemysl, zjistiv, že vojsko Filipovo je nepoměrně silnější, a že většina stoupenců Otových přešla na stranu Filipovu, dal se na strategický ústup zpět do Čech. V mírovém jednání, k němuž došlo ještě téhož roku, byly spory mezi Filipem a Přemyslem urovnány tak, že se Přemysl zavázal zaplatit 7000 hřiven stříbra a Filip se odřekl Děpolda, vymíniv pro něho, že se smí vrátit do svého údělu ve východních Čechách⁸⁶.

Byl-li král český také na sjezdě⁸⁷, který pořádal král Filip v Chebu v květnu r. 1206, a došlo-li již tehdy k úmluvě o zásnubách Přemyslova synka Václava (narozeneho r. 1205) s Filipovou dcerou Kunhutou, jak se domníval Gradl⁸⁸, není doloženo. K zasnoubení obou královských dětí skutečně došlo až asi na říšském sněmu v Augšpurce koncem roku 1207⁸⁹.

Kdo byl skutečným pánem Chebska po tragické smrti štaufského krále Filipa (byl 21. června 1208 v biskupském paláci v Bamberce probodnut od bavorského falckraběte Oty z Wittelsbachu, když prohlásil zasnoubení své dcery Beatrix s Otou za zrušeno) až do roku 1212, není známo. Král Ota IV., od roku 1209 korunovaný císař, nikdy v Chebu nebyl. Teprve v létě r. 1213 se konal v Chebu říšský sjezd za přítomnosti posledního (tehdy) Štaufovce krále Fridricha II. Sjezdu se zúčastnil také český král Přemysl a přislíbil Fridrichovi pomoc při válečné výpravě proti císaři Otovi. Na tomto sjezdě podepsal král Fridrich 12. července důležitou historickou listinu, stvrzenou zlatou bullou (pečetí), jíž se odměnil svému podporovateli papeži Inocencovi III. tím, že mu potvrdil všechny dřívější přisliby Oty IV., zřekl se nároků na sporné kraje v Italii, přiznal církvi svobodnou volbu biskupů a vzdal se

⁸⁶ Gradl, GE 75, Novotný, l. c. 265 a d.

⁸⁷ Ficker, Reg. imp. V. 1 č. 132, Gradl, GE 74, nejurčitěji Bachmann, GB I. 441; proti tomu Novotný, l. c. 274 pozn. l.

⁸⁸ Gradl, GE 74.

⁸⁹ Novotný, l. c. 275, kde v. i hist. prameny a literaturu.

spolii a regalií. Prvním z laických svědků, podepsaných na listině, je král český⁹⁰.

Král Fridrich navštívil svou chebskou falc také v následujících letech 1214, 1215 a pak zase r. 1219⁹¹. Roku 1214 tam 2. a 5. června podepsal dvě donace řádu Německých rytířů. Je to poprvé, kdy se v dějinách Chebu ozývá jméno tohoto řádu⁹². Na listinách je opět podepsán český král jako první laický svědek. Za přítomnosti Fridrichovy v Chebu v březnu 1215 se tu opět shledáváme s králem Přemyslem a s jeho bratrem Vladislavem. Nevíme určitě, jaký důvod je přivedl tehdy do Chebu, ale zdá se, že Přemyslovi šlo o určitější stylisaci ustanovení o volbě českého krále⁹³.

Po čtyřleté přestávce navštívil Cheb opět nejstarší syn Fridrichův Jindřich, zvolený již r. 1220 na sněmě ve Frankfurtě n. M. za krále, v listopadu 1223 a pak znovu v letech 1224, 1228, 1232 a 1234⁹⁴. Roku 1239 se konal v Chebu nový sjezd říšských knížat za velmi změněné situace. Císař Fridrich II. byl v klatbě a strana jemu nepřátelská v říši mohutněla. Přidal se k ní i český král Václav I. Císař proto vypsal sněm do Chebu na 1. červen toho roku. Na sněmu měl jeho věc hájit jeho syn, král Konrád (IV.), a — zejména — arcibiskup mohučský Siegfried III. Konrád přitáhl do Chebu s tisícem ozbrojenců. Král Václav, kvůli němuž byl zřejmě vybrán Cheb jako místo sjezdu, se však nedostavil. Přitáhl spolu s vévodou bavorským Otou v čele 4000 ozbrojenců do Lokte, kde vyčkával další vývoj věcí. Jednání mezi Chebem a Loktem nevedlo k cíli, přece se však podařilo stranu papežskou oslabit o několik stoupenců, kteří se připojili k usnesení knížat shromážděných v Chebu, že má být učiněn pokus o prostřed-

⁹⁰ Erben, RB I. 252 a d. č. 542, Gradl, ME I. 43 a d. č. 127, GE 76, Novotný, l. c. 311.

⁹¹ Gradl, ME I. 45 a d. č. 131—133, 135, 136, 151, 152.

⁹² Tamže č. 131, 132.

⁹³ Friedrich, CDB II. 111 č. 119, Novotný, l. c. 315 a d.

⁹⁴ Gradl, ME I. 55 a d. č. 160, 161, 164, 175, 182—185.

kování mezi císařem Fridrichem a papežem Řehořem IX.⁹⁵.

Po tomto posledním historickém sjezdu, pořádaném Štaufovcem Konrádem, přestal být Cheb na delší dobu ohniskem politických událostí. Spory mezi císařem a papežem byly ukončeny smrtí Fridricha II. v prosinci roku 1250. Král Konrád spěchal zachránit své sicilské dědictví po otci, a tak svěřil ochranu svých zájmů v Německu a zároveň také svého synka Konráda (zvaného po sicilském způsobu Konradinem) svému tchánovi Otovi Bavorskému a jeho synům.

Po smrti posledního štaufského krále Konráda IV. roku 1254 se situace Chebska komplikovala tím, že Vilém Holandský, korunovaný již r. 1248 na římského krále, prohlásil Konráda IV., který byl — podobně jako jeho otec císař Fridrich II. — dán papežem Inocencem do klatby, za zbavena vévodství švábského a všeho ostatního majetku v Německu. O získání Chebska se chtěl pokusit markrabí míšeňský Jindřich, o němž se dovídáme⁹⁶, že již 1. září 1254 smluvil se třemi fojty t. zv. Vogtlandu Jindřichem z Weidy, Jindřichem z Plavna a Jindřichem z Gery spolek na výboj a odboj proti mladému českému králi Přemyslovi II., který rok předtím, po smrti svého otce Václava I. v září 1253 nastoupil na český trůn (králem byl zvolen již r. 1248). Nevíme, zdali Přemysl již tehdy vznesl své nároky na Chebsko jako dědictví po své štaufské matce Kunhutě, jak to učinil později, ale nepokládal bych to právě vzhledem k oné smlouvě čtyř Jindřichů za nemožné. Nebezpečí válečného konfliktu, jež tehdy hrozilo Chebsku, bylo podle domněnky Gradlovy odvráceno tím, že chytrý vévoda bavorský Ludvík jménem svého synovce Konradina zastavil fojtům chebskou falc a jiné štaufovské hrady v Chebsku⁹⁷. Ať je tato domněnka správná či nikoli⁹⁸, tolik je především z událostí r. 1258 a 1259 zřejmé, že Ludvík dovedl pro Konradina Cheb-

⁹⁵ Gradl, ME I. 69 č. 192, GE 86, Novotný, l. c. 696 a d., Šimák, Kronika I. 2. 287.

⁹⁶ Gradl, ME I. 80 a d. č. 226.

⁹⁷ Tamže str. 81 pozn. k č. 226.

⁹⁸ Srov. k tomu níže text a pozn. 101.

sko udržet. Roku 1258 udělil Konradin se souhlasem své matky Alžběty a svého strýce a poručníka Ludvíka patronát kostela v Chebu se všemi právy a náležitostmi řádu Německých rytířů. Z druhé listiny z téhož roku se dovídáme, že kostel byl řádu darován již jeho dědem Fridrichem a otcem Konrádem, a že má přejít do držení řádu po smrti tehdejšího faráře⁹⁹. A následujícího roku (1259) byl Konradin sám v Chebu, jak vyplývá z jeho donace tří vsí (Wondrebu, Beidlu a Grindelbachu) klášteru waldsaskému¹⁰⁰. V květnu r. 1261 vyplatil vévoda Ludvík jménem Konradinovým třem fojtům 1000 marek za štaufské hrady Kynšperk, Vokov a chebskou falc, které jim byly zastaveny. Fojtové se zároveň zavázali, že nebudou na Chebsku stavěti vlastní hrady¹⁰¹.

Vévoda Ludvík, který tehdy Chebsko ovládal jménem Konradinovým, zajistil si je i pro případ úmrtí svého synovce a zániku rodu štaufského tím, že si dal Konradinem roku 1263 formálně odkázat všechnen jeho majetek¹⁰². Ludvíkovy plány za tehdejšího t. zv. interregna šly daleko. Když král Richard upadl v Anglii r. 1264 do zajetí svého švagra hraběte Šimona z Montfortu-Leicestru, snažil se strhnouti na sebe vládu v německé říši jako falckrabě Rýnský a konal se svými stranníky přípravy pro volbu Konradina králem. Vzдорokrál Alfons Kastilský se o Německo nestaral. Richard, dostav se následujícího roku ze zajetí, snažil se Ludvíkovy záměry znemožnit tím, že světil všechny říšské statky východně od Rýna, „jež jsou od Konradina... a jeho spojenců pod záminkou práva dědického protiprávně rozchvacovány a obsazovány“, v ochranu českému králi Přemyslovi¹⁰³. To byl dostatečný právní titul k válečnému

⁹⁹ Gradl, ME I. 83 a d. č. 232, 233

¹⁰⁰ Tamže 85 č. 236.

¹⁰¹ Tamže 88 č. 243; srov. výše str. 180.

¹⁰² Gradl, tamže 89 č. 246, GE 95 a d.

¹⁰³ Em ler, RB II. 195 a d. č. 507, Gradl, ME I. 92 č. 253: Richardus, dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, illustri et magnifico principi Ottakaro eadem gratia regi Boemie... defensionem bonorum imperii, quae a Conrado filio Conradi dicti regis, nati quondam divi

tažení proti Bavorsku a k obsazení Chebska, k němuž došlo buď ještě koncem roku 1265 nebo snad začátkem roku následujícího¹⁰⁴.

Tak došlo po více než sto letech k prvnímu dočasnému návratu Chebska k českému státu.

V květnu r. 1266 se král Přemysl na tažení proti Bavorsku zastavil v Chebu. Potvrdil při té příležitosti městu všechny dosavadní výsady a osvobodil je od všech celních, mýtních a jiných dávek ve všech svých zemích¹⁰⁵. V srpnu, vrací se ze své válečné výpravy, již zakončil v Řezně, táhl do Čech opět přes Cheb¹⁰⁶. Z toho je viděti, jak mu na Chebsku záleželo. To je zřejmo i z titulu *dominus Egrae*, jehož nadále v listinách užíval¹⁰⁷.

Augusti F(riderici), Romanorum imperatoris, et eiusdem complicitibus quasi iure hereditario distrahuntur et occupantur iniuste, vobis ex illa parte Reni usque ad nostrum beneplacitum et usque ad nostrum adventum... per nostras patentes literas fiducialiter duximus committendam Excellentiam Vestram... deprecantes, quatenus defensionem praedictorum bonorum... viriliter assumatis et nostro nomine ad conservationem et recuperationem praedictorum bonorum imperii omnem, quam potestis, opem et operam iuxta datam vobis a deo potentiam atque providentiam strenue apponatis. Srov. k tomu Čelakovský, Děj. práv.² 311 a d.

¹⁰⁴ Pulkava, FRB V. 155, 304, Gradl, ME I. 93 č. 255: Propter quod Boemi et Morawi mandato regis in adventu Domini (1265 Nov. 29) Bavariam spoliis et incendiis vastaverunt. Et eodem anno Egram civitatem cum suis pertinenciis duci Bavariae et sororio suo, filio Conradi, filii Friderici quondam imperatoris, hostiliter abstulerunt et eam cum suis incolis possidendam regi Boemie tradiderunt; srov. k tomu Šimák, Kronika I. 2. 393.

¹⁰⁵ Pulkava, FRB V. 156, Gradl, Priv. 1, ME I. 93 a d., Siegl, Katel. str. 3, Eger u. Egerland 14 a d., fotokopie obr. 5, H. Sturm, Das Archiv d. Stadt Eger (Cheb 1936), příl. 1.

¹⁰⁶ Gradl, ME I. 95 č. 257.

¹⁰⁷ Emler, RB II. 240 č. 619: Ottakar, rex Boemie, dux Austrie... marchio Moravie, *dominus* Karnyole, marchio, *Egrae*, portus Naonis; podobně i RB II. 261 a d. č. 672, 694, 701, 711, 715, 716, 719, 721 a j.; srov. Gradl, ME I č. 265, 273, 283, 286, 289; Petra Žitav. Kronika zbrasl., FRB IV. 11: forma autem sui tituli fuit talis: Otta-

Českým purkrabím v Chebu se stal Jaroš ze Slivna (z Poděhús, z Fuchsberka), jehož jméno se pak po řadu let vyskytuje mezi svědky na listinách vydaných králem Přemyslem. Podle listiny z 19. února 1268 (*Gerossius, purccrauius de Egra et de Cubito*)¹⁰⁸ byla v jeho rukou po nějakou dobu soustředěna správa Chebska i Loketska, t. j. téměř celého někdejšího sedličanského území.

Z událostí následujících let bych se tu zmínil především o strašlivém požáru 16. dubna 1270, při němž lehla popelem největší část města Chebu a uhořelo na 150 lidí¹⁰⁹. Z politických událostí třeba vyzvednouti ujednání míru mezi králem Přemyslem a (dolno-)bavorským vévodou Jindřichem, který v něm resignoval na svoje nároky na Cheb. K tomuto smírnému vyrovnání došlo asi někdy počátkem roku 1273¹¹⁰. Tím bylo zmenšeno nebezpečí dalšího uplatňování nároků na Chebsko a po případě i útoků na tuto novou državu českého krále se strany Bavorska jako dědice posledního Štaufovce Konradina, který několik let předtím skončil tragickou smrtí v Itálii (byl na rozkaz Karla z Anjou v říjnu 1268 v Neapoli popraven). Bylo lze doufati, že Chebsko zůstane již trvale spojeno s Čechami. Ale právě tehdy vyvstal z hlubin neznáma mrak, který záhy ohrozil všecky výsledky Přemyslova státotvorného úsilí a měl se nakonec státi osudem „zlatého krále“ a později na celá staletí osudem celého českého národa.

Koncem září téhož roku (1273) byl hlasy pěti kurfirstů přes

karus, dei gracia rex Bohemie, marchio Morauię, dux Austrie, Styrie, Karinthie et Karniole, *dominus* Marchie Egre, Portus Naonis. Posledně je tento titul Přemyslův doložen na listině z 8. února 1277, Emler, RB II. 447 č. 1068, srov. k tomu Gradl, ME I. 99 pozn. k č. 273.

¹⁰⁸ Emler, RB II. 232 č. 601, Gradl, ME I. 96 č. 263, Šimák, Kronika I. 2. 322, 370 a d., 393, 416, Novotný, ČD I. 4 (Praha 1937), 291, 319, G. Schmidt, Westböhmisches Adelige als Burggrafen u. Landrichter in Eger, UE XXXII (1928), 77 a d.

¹⁰⁹ Gradl, ME I. 100 č. 276; tamže 117 č. 323 je zaznamenán druhý požár Chebu r. 1277.

¹¹⁰ Emler, RB II. 326 a d. č. 812, Gradl, ME I. 106 č. 290; srov. k tomu Gradl, GE 102, Siegl, Eger u. Egerland 15.

protest českého krále a bavorského vévody Jindřicha zvolen do té doby bezvýznamný (to byl hlavní důvod jeho volby) hrabě Rudolf z Habsburka za římského krále. Mezi Rudolfem a Přemyslem nastal silný antagonism. Přemysl Rudolfa neuznal. Rudolf si dal na svém prvním říšském sněmu v Norimberce v listopadu r. 1274 odhlasovati právo zmocnit se všech říšských statků resp. území, jež drží neprávem jiní¹¹¹. To bylo zřejmě namířeno proti českému králi.

V létě r. 1276 došlo k válce. Z listiny krále Rudolfa se dovídáme, že táhne „proti Chebu“ (*versus Aegram*)¹¹². Přemysl, očekávaje, že Rudolf podnikne útok na Čechy, stál s vojskem připraven v západních Čechách. Cestu do Přemyslových Rakous měl chrániti jeho dosavadní spojenec Jindřich Bavorský. Ten však v rozhodné chvíli přešel na stranu Rudolfovu a otevřel mu cestu Podunajím do Rakous. Přemysl byl bez boje poražen a nabídl Rudolfovi jednání o mír. Zástupci obou stran se v listopadu téhož roku v ležení u Vídně dohodli, že Přemysl má králi Rudolfovi vydat všechny rakouské země a z ostatních držav také Cheb. Zároveň byl smluven dvojí sňatek dětí obou králů¹¹³. Oba panovníci tyto základní mírové úmluvy schválili¹¹⁴. V průběhu dalších jednání upozornil Přemysl krále Rudolfa, že drží město (civitas) Cheb jako přislíbené věno své štaufské matky královny Kunhuty, dcery krále Filipa, a některé hrady na Chebsku že získal koupí jako své soukromé vlastnictví¹¹⁵. V květnu r. 1277 došlo ve Vídni ke konečné úpravě otázky chebské v tom smyslu, že král Rudolf slíbil své dceři Jutě, nevěstě Přemyslova syna Václava, věnem 10.000 hřiven

¹¹¹ Emler, RB II. 360 a d. č. 910, Gradl, ME I. 108 č. 297, GE 103, Šusta, ČD II. 1 (Praha 1935), 115 a d., 163 a d.

¹¹² Emler, RB II. 431 č. 1036, Gradl, ME I. 112 č. 308.

¹¹³ Emler, RB II. 437 a d. č. 1050, Gradl, ME I. 112 a d. č. 310 (text porušen a nesprávně zkrácen), GE 106 a d., Šimák, Kronika I. 2. 454 a d., Šusta, ČD II. 1. 195 a d., 227 a d.

¹¹⁴ Emler, RB II. 440 č. 1053, Gradl, ME I. 113 č. 311, GE 107, Šusta, l. c. 236.

¹¹⁵ Emler, RB II. 442 a d. č. 1057, Gradl, ME I. 113 č. 312.

stříbra a dal za ně v zástavu Cheb „se vším, co k němu náleží, hrady, majetky, lidmi a vším jiným“, co Přemysl až do té doby držel¹¹⁶.

Král Rudolf se přes mírové úmluvy pokoušel i nadále rozličnými způsoby zasahovati do pravomoci českého krále¹¹⁷. Nakonec došlo k nové válce, jíž měl být Přemysl co nejvíce zdeptán a ponížen. V bitvě u Suchých Krut 26. srpna 1278 rytířský král český, hanebně zrazen, tragicky zahynul. V Čechách nastalo pět smutných let. Rudolf, aby svému rodu zajistil české země právem dědickým, dal ještě v prosinci téhož roku v Jihlavě oddati svou dceru Gutu s kralevicem Václavem a svého syna Rudolfa s Václavovou sestrou Anežkou, nic se neohlížeje na to, že všichni byli ještě v dětském věku (první dva byli sedmiletí, druzí dva devítiletí). Po té stránce král Rudolf splnil mírovou smlouvu z roku 1276/7. Po jiných stránkách už tolik o její splnění nedbal. Jeho snaha zmocnit se všech českých zemí se sice nesplnila, narazivši na odpor Václavova poručníka Oty Braniborského a Čechů, přece však opanoval Moravu a podržel ji na pět let místo válečné náhrady. Čechy zůstaly na tutéž dobu ve správě Otově a Jindřich Vratislavský dostal na doživotí Kladsko. Tak byly rozchváčeny země českého krále, který ještě před několika málo lety mohl získati korunu římského krále. A v Čechách pět let řádily braniborské tlupy toho Oty, kterého sám král Přemysl jako svého synovce (jeho matkou byla Přemyslova sestra Božena) ustanovil pro případ své smrti poručníkem Václavovým¹¹⁸. Chebsko podržel ovšem zatím jménem říše Rudolf Habsburský, ačkoli svatba Guty

¹¹⁶ Emler, RB II. 450 a d. č. 1074, 1075, Gradl, ME I. 115 č. 317, 318: „ciuitatem imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinentiis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscunque, que nos [Ottocharus, Boemie rex] ad presens tenere dinoscimur, pro decem milibus marcarum argenti nomine dotalicii siue dotis titulo pignoris obligabit.“ Obdobně i v listině, vydané králem Rudolfem, Srov. k tomu také výklad Čelakovského, Děj. práv.² 312.

¹¹⁷ Srov. Emler, RB II. 460 a d. č. 1091, 1093, 1099.

¹¹⁸ Srov. k tomu Palacký, Děj. II². 1. 214 a d., Šimák, Kronika I. 2. 463 a d., Šusta, l. c. 292 a d.

s Václavem byla již uskutečněna (právně, „žena“ Václavova ovšem zůstala i nadále u svých rodičů). Aby si získal přichylnost chebských měšťanů a zastřel jejich vzpomínky na rytířského a německým měšťanům velmi nakloněného krále „Otakara“, potvrdil jim 7. června 1279 všecka jejich dosavadní privilegia i získaná léna a osvobodil je od placení všech cel v německé říši. Protože jim všechny starší listiny (kromě privilegia krále Přemysla ze 4. května 1266¹¹⁹) při velikém požáru města v roce 1270 shořely¹²⁰, byla v listině Rudolfově jednotlivá práva městská v 28 odstavcích podrobně vyjmenována¹²¹.

Roku 1281 zmenšil král Rudolf rozsah Chebska tím, že zastavil Aš a Selb za 600 hřiven stříbra fojtovi plavenskému Jindřichovi a jeho synům¹²². Pro tehdejší poměry na Chebsku je příznačný písemný příkaz Rudolfův z 13. června 1282 Chebským (*Sculteto, consulibus et universis ciuibus de Egra*) a ministeriálům na Chebsku, že mají všemi prostředky ochraňovati klášter waldsaský proti těm, kdož jej napadají¹²³, a rovněž tak i slib Rudolfův z 15. července následujícího roku opatu a konventu téhož kláštera, že bude jmenovitě chránit privilegia a práva kláštera ve vsích Wondrebu a Beidlu (*in villis Wondrebe et pidel*) proti těm, kdož je neoprávněně porušují¹²⁴.

Rušné dny prožíval Cheb a celé Chebsko koncem ledna roku 1285. Král Rudolf přijel se svou dcerou Gutou a množstvím nejpřednějších hodnostářů německé říše do Chebu a uspořádal zde schůzku mladistvého českého krále Václava s jeho stejně mladistvou „manželkou“. Prvně po šesti letech se zase sešel hoch, jemuž patřil trůn českých králů, s děvčetem, jež mělo

¹¹⁹ Gradl, ME I. 93 a d. č. 256, GE 99 pozn. 1.

¹²⁰ Gradl, ME I. 100 č. 276, GE 101, Siegl, Eger u. Egerland 22 a d.; Čelakovský, Ottův SN XII. 105, datuje tuto událost do r. 1277, kdy byl v Chebu opět požár, v. výše str. 298 pozn. 109.

¹²¹ Emler, RB II. 503 a d. č. 1174, Gradl, ME I. 119 a d. č. 329, Priv. 1 a d., GE 112, Siegl, Eger u. Egerland 16 a d., fotokopie obr. 6, Sturm, Archiv příl. 2.

¹²² Gradl, ME I. 126 a d. č. 345, GE 113.

¹²³ Gradl, ME I. 129 č. 350.

¹²⁴ Tamže 130 č. 355.

sloužit jako nástroj dynastických plánů ctižádostivého Habsburka. Václava doprovodila do Chebu jeho matka Kunhuta. Až k Chebu jel s nimi nový manžel královnin Závíš z Falkenštejna. Historie jeho tajného sňatku s ovdovělou královnou a jistě také obavy Rudolfovy, že by ctižádostivý Vítkovec mohl ohrozit politické záměry Rudolfovy v našich zemích, byly příčinou, že Závíš nebyl Rudolfovi vítaným hostem a byl proto nucen čekat na návrat Kunhutin a Václavův mimo město¹²⁵.

Král Rudolf přibyl opět k delšímu pobytu do Chebu až roku 1289¹²⁶. Tehdy a znovu roku následujícího došlo k nové slavnostní schůzce Rudolfově s mladým českým králem Václavem. Václav přijal tehdy své země v léno od krále Rudolfa¹²⁷. Cheb ani tenkrát ještě Rudolf Václavovi nevydal, ačkoli mu jej místo věna své dcery přislíbil (Guta žila již od roku 1287 jako česká královna¹²⁸ v Praze). Ale zato dal Václavovi jako poradce bamberského biskupa Arnolda, aby „vládu v celém jeho království s náležitou pečlivostí zreformoval“¹²⁹. Jaké byly skutečné úkoly tohoto Rudolfova důvěrníka, není těžké si domyslet.

Král Rudolf následujícího roku (15. července 1291) ve Špýru zemřel, aniž se mu podařilo získat potřebnou většinu mezi kurfirsty pro volbu svého syna Albrechta za krále. Mladý král český, který již asi náležitě pochopil neupřímnou hru svého tchána, se postavil proti jeho kandidatuře. Za bezvládí, jež

¹²⁵ Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 25 a d., Pulkava, tamže V. 171, Gradl, ME I. 135 č. 366, GE 114, Prökl, Eger u. das Egerland² 21 a d., Šimák, Kronika I. 2. 478 a d., Šusta, l. c. 348 a d.

¹²⁶ Emler, RB II. 634 a d. č. 1469, 1470, Gradl, ME I. 146 a d. č. 399, 401, 403, GE 118, Šusta, l. c. 401 a d.

¹²⁷ Petra Žit. Kron. zbrasl. k r. 1290, FRB IV. 35 a d., František Pražský, tamže 356, Beneš Krab. z Weitm., tamže 460, Pulkava, tamže V. 173, 310, Gradl, ME I. 156 č. 423, Šusta, l. c. 409 a d.

¹²⁸ FRB IV. 26 a d., V. 170, srov. k tomu Šusta, l. c. 364 a d.

¹²⁹ Gradl, ME I. 156 č. 424: quatenus... totius regni sui negotia cum debita sollicitudine reformaret; srov. též Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 38.

v německé říši nastalo, se město Cheb samo poddalo českému králi¹³⁰.

Tak se vrátil Cheb a s ním i Chebsko¹³¹ podruhé k českému státu.

Král Václav potvrdil Chebským listinou z 24. října 1291 všecka privilegia, jichž se jim dostalo od krále Rudolfa a jeho otce Přemysla Otakara II., a udělil jim za roční poplatek 100 talentů hallských denárů osvobození od všech cel ve své říši¹³².

V otázce volby nástupce Rudolfova jednal Václav II., mladý léty, ale předčasně vyspělý trpkými životními zkušenostmi, s energií zralého muže. Smluvil se nejprve se svým bývalým poručíkem Otou Braniborským a potom na schůzi v Chebu i s jinými říšskými knížaty, jmenovitě s bavorským vévodou Ludvíkem (II.)¹³³. A tak při volbě ve Frankfurtě počátkem května 1292 byly všechny hlasy přeneseny na arcibiskupa mohučského, který prohlásil králem Adolfa Nasavského. Ten hned po volbě ve Frankfurtě 11. května 1292 a pak znovu při korunovaci v Cáchách 30. června téhož roku zastavil králi Václavovi celou zemi Pliseňskou (*terram Plisnensem, videlicet castrum et oppidum Aldenburgk, Kemnitz, Zuickav et totam terram Plisnensem cum omnibus vasallis, hominibus etc.*) a Cheb s Chebskem (*Egram, civitatem et castrum, cum suo territorio, castris, hominibus etc.*) za 10.000 hřiven stříbra, vyplacených předem jako věno Václavovy první dcery Anežky (tehdy teprve dvouleté), zaslíbené Adolfovu synovi Ruprechtovi. Zástava měla pominouti dnem Anežčina sňatku s Ruprechtem¹³⁴.

¹³⁰ Gradl, ME I. 161 č. 435, GE 123, Šimák, Kronika I. 2. 497, Schürer, Kaiserpfalz 18.

¹³¹ Gradl, ME I. 162 č. 437: universis Egrensis provinciae nobilibus et ceteris subjectis nostris [krále Václava] militibus et clientibus...

¹³² Emler, RB II. 668 č. 1555, Gradl, ME I. 162 č. 438, Priv. 3, Siegl, Katal. 3, Eger u. Egerland 25.

¹³³ Emler, RB II. 667 a d. č. 1554, Gradl, ME I. 160 č. 433, 434, GE 122 a d.

¹³⁴ Emler, RB II. 676 a d. č. 1574, 1575, Gradl, ME I. 163 a d.

Chebu a Chebsku nastalo pod ochranou mocného českého krále delší období poklidného vývoje. Král netrpěl půtek mezi nepokojnými šlechtici a zakázal jejich chtivé útoky a vykořisťování majetku klášterů¹³⁵. Ze strategických důvodů dal král Václav postavit na skále na levém břehu Ohře proti chebskému hradu nový hrad, zvaný Wenzelsburg, lidově „Winzelburg“, a spojil oba hrady mostem¹³⁶. Tím byla umožněna náležitá distribuce vojenských sil s té i s oné strany řeky a zajištěn strategický význam chebského hradu, i kdyby nastaly rozpory mezi královským pfelegárem, držícím hrad, a městem, které hrad obklopovalo. Most, spojující oba hrady, sloužil ovšem především účelům vojenským. To se postupem doby znelíbilo chebským kupcům, jejichž sebevědomí i skutečná moc opětovnými výsadami rychle vzrůstaly, a tak si okrouhle po stu letech, když opravdu došlo k nepřátelství mezi městem a

č. 442, 443: *Egram, civitatem et castrum, cum suo territorio, castris, hominibus, bonis feodatis seu non feodatis, vasallis, judiciis, theloneis et omnibus solutionibus ac iuribus universis, quae ad Regem Romanorum spectare seu pertinere noscuntur, hypothecam et impignoramus et hypothecata et impignorata praesentibus assignamus tradimusque dicto domino Wenceslao, Regi Boemie, et heredibus suis pro pecunia praelibata. Quae tamen impignoratio seu obligatio evanesceat et penitus dissolvatur nuptiis inter nostrum filium et ipsius regis filiam celebratis. Hoc pacto expresso: quodsi Regi Boemiae et Domino Egrae praedicto aliquid juris competere videbitur seu competit et id poterit legitime edocere literis seu instrumentis ac aliis praeconibus* [ME I č. 443: testibus et instrumentis ac aliis probationibus] *competentibus, illud sibi dimittemus sine molestia cujuslibet et pressura. Srov. k tomu Šusta, ČD II. 1. 437 a d.*

¹³⁵ Tak na př. hned po převzetí vládní moci nad Chebskem vydal dne 24. října 1291 všem šlechticům, rytířům atd. v Chebsku (universis *Egrensis provinciae* nobiles et ceteris subjectis nostris militibus et clientibus) zákaz přenocovati (bez dovolení a bez náhrady) ve vsích a dvorech kláštera waldsaského s pohrůžkou, že jinak proti nim zakročí zemský sudí chebský jako proti lupičům a zlodějům, a zároveň dovolil laickým bratřím kláštera, aby útočníky (kteří do té doby často klášterní majetek pustošili a vylupovali) potírali se zbraní v ruce; srov. Gradl, ME I. 162 č. 437, GE 123 a d.

¹³⁶ Siegl, Eger u. Egerland 40, 88.

královským pflugárem Ctimírem ze Sedlce (1389—1394), vy-mohli na králi Václavu IV. roku 1394 zbourání mostu¹³⁷.

Chebsko zůstalo jako zástava pod vládou Václava II. i po brzké smrti jeho dcery Anežky, zaslíbené synu Adolfovu¹³⁸.

Se svým švagrem Albrechtem Rakouským se Václav smířil již roku 1293. Podle vypravování Petra Žitavského zpupný Albrecht, opuštěn ode všech a ohrožen ztrátou všech svých zemí, přijel na naléhání své sestry, královny Jitky (Juty, Guty) na Moravu a vrhl se k nohám královým přísahaje, že mu bude sloužiti jako věrný man¹³⁹. Následkem tohoto smíření bylo nepochybně postupné ochlazování přátelského poměru Václavova ke králi Adolfovi, jehož byl Albrecht zapřísáhlým odpůrcem. Jedním z prvních dokladů toho byla snad i listina krále Adolfa z 29. června 1294, dávající na žádost králova bratra Diethera řádu dominikánů „v našem a říšském městě“ Chebu (*in oppido nostro et Imperij Egra*) povolení ke stavbě kláštera a zajišťující mu ochranu říše. Vzhledem k tomu, že řádu dal totéž povolení o dva měsíce dříve král Václav (*in Civitate nostra egrensi*), je dojistá Adolfovo zdůraznění nadřazenosti stanoviska říšského pro Václava do jisté míry ponížujícím upozorněním¹⁴⁰.

Nespokojenost s králem Adolfem v německé říši postupně rostla. Roku 1297 se jí dostalo výrazu při slavné korunovací Václava II. na krále českého v Praze (2. června). Korunovace

¹³⁷ Václav IV. zajistil Chebským, že již most nebude znovu postaven, také ještě dopisem z 12. září 1397; srovn. Gradl, Priv. 19, Siegl, Eger u. Egerland 39 a d. Pflugár Ctimír ze Sedlce byl podle záznamu chebské Kroniky radní (Ratschronik) k r. 1394 vystředán Buškem ze Svamberka. Hrad Wenzelsburg byl rozbořen r. 1632 nepřátelskými Sasy. Jeho zbytky byly až na nepatrný kus zdiva demolovány r. 1821, Siegl, l. c. 40, 95. Tendence Václava II. zajistit Cheb a jeho držení dvěma hrady s obou stran řeky upomíná do jisté míry na analogii pražskou (hrady Praha s levé strany a Vyšehrad s pravé strany řeky), srov. Šimek, Praha a Vyšehrad, Časop. po děj. venk. XII (1925), 80.

¹³⁸ Srovn. k tomu Gradl, ME I. 168 č. 454 z r. 1294.

¹³⁹ Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 58 a d.; srovn. k tomu Palacký, Děj. II². 1. 271 a proti tomu Šusta, ČD II. 1. 444 a d.

¹⁴⁰ Gradl, ME I. 168, 170 č. 454, 460.

se účastnili arcibiskupové mohučský a magdeburský, řada biskupů, vévodové Albrecht Rakouský, Albrecht Saský, Bolek Svídnický, Jindřich Hlohovský, markrabí Heřman a Ota Braniborští, Bedřich Míšeňský a nespočetné množství vyšší i nižší cizí i domácí šlechty. Albrecht Rakouský a jiní nespokojenci se při té příležitosti dohodli pořádati ještě téhož roku sjezd v Chebu, aby na něm mohli získati i jiná říšská knížata k akci proti Adolfovi. Král Adolf znemožnil hlavě nespokojenců arcibiskupovi mohučskému účast na sjezdu tím, že ho zadržel na jednom ze svých hradů. Bylo proto znovu jednáno příštího roku u příležitosti zasnub královice Václava s Alžbětou, jedinou dcerou uherského krále Ondřeje ve Vídni, kde bylo dohodnuto, že má býti proti Adolfovi zvolen římským králem Albrecht Rakouský. Za pomoc při tomto jednání a vydatnou finanční podporu v připravované válce proti Adolfovi vydal Albrecht králi Václavovi v den zasnub 12. února 1298 písemný závazek, že jemu i jeho dědicům hned po volbě zastaví za 50.000 hřiven ryzího stříbra pražské váhy Chebsko, zemi Pliseňskou a j.¹⁴¹

Král Adolf byl spojenými kurfisty 23. června téhož roku sešazen a po několika dnech poražen Albrechtem v bitvě u Gellheimu. Albrecht se stal králem. Vydal-li českému králi slíbenou listinu, nevíme. Václav však zůstal nadále pánem Chebska¹⁴².

Roku 1300 získal Václav II. královskou korunu polskou. Ná-

¹⁴¹ E m l e r, RB II. 767 a d. č. 1783, Gradl, ME I. 181 č. 497: Nos Albertus, dux Austrie... d. Wenceslao... regi Boemiae... promittimus..., quod, quam cito nos in Regem Romanorum eligi continget, statim ei regi *et heredibus eius terras imperii, Egrensem* videlicet *et Plisnensem*, cum civitatibus, castris, munitionibus et hominibus ibidem, nec non castra dicta *Flosz* et *Parkstain* ac oppidum *Widenum*, sita in Bavaria circa metas Boemiae, cum ipsorum districtibus eidem regi et heredibus suis titulo pignoris obligabimus in L millibus marc. arg. puri prag. ponderis et super obligatione predicta dabimus ipsi regi patentes nostras literas sigillo regali muniendas ipsasque inferius annotatas et alias quascumque literas..., que ipse rex per se vel per suos nuntios duxerit requirendas etc. Srov. k tomu Č e l a k o v s k ý, Děj. práv.² 312 a d., Š u s t a, l. c. 474 a d.

¹⁴² G r a d l, ME I. 193 č. 525

sledujícího roku, po smrti krále Ondřeje III., posledního mužského člena rodu Arpádovců, nabídl uherské poselstvo, v jehož čele byl Matouš, hrabě Trenčanský, a kancléř Jan, arcibiskup kaločský, králi Václavovi korunu uherskou. Král Václav sám odmítl, přijal však nabídku poselstva pro svého syna Václava (III.), zasnoubeného s Ondřejovou dcerou Alžbětou, který byl skutečně také, po dvojí porážce Karla Roberta, kandidáta papežova a Albrechtova, 26. srpna 1301 arcibiskupem Janem v Stoličném Bělehradě korunován jako uherský král Ladislav V. Ve sporech, jež potom nastaly¹⁴³, vyzval Albrecht v květnu 1304 zpupně krále Václava II., aby mu vydal na šest let stříbrné doly kutnohorské a aby se zřekl Chebska, Míšně, Uher, Krakovska a Polska. Král Václav odmítl s odůvodněním, že některé z těch zemí drží jako věno, některé právem nástupnickým a některé volbou¹⁴⁴.

Ve válce, jež potom vypukla, vtrhl Albrecht se silným vojskem, jehož podstatnou částí byli uherští Kumáni, počátkem září do jižních Čech a za velkého pustošení země postupoval na severovýchod ke Kutné Hoře (po jejímž stříbře tak lačně toužil). Král Václav, nechťeje riskovati výsledek boje, očekával se svým vojskem za Labem u Nymburka příchod posil. K boji nedošlo. Nedostatek potravin, nemoci, nespokojenost Uhrů, kteří začali odcházet, a stále větší nebezpečí, jež mu hrozilo od rostoucí české armády, přinutily Albrechta k ústupu bez boje. Následující zimy použily obě strany k válečným přípravám pro příští rok. Ale toho roku král Václav II. těžce ochuravěl a v mladém věku necelých 34 let 21. června (1305) zemřel.

Jeho syn Václav (III.), tehdy teprve patnáctiletý, sotva by byl mohl své právo na Chebsko proti (svému strýci) králi

¹⁴³ Srov. k tomu řadu listů papeže Bonifáce VIII. z r. 1303, Emler, RB II. 843 a d. č. 1964—1970.

¹⁴⁴ Dalimil, FRB III. 205 a d., Petra Žit. Kron. zbrasl. k r. 1304, FRB IV. 87 a d., Kron. Františka Pražsk., tamže 365 a d., Pulkava, tamže V. 184, 314, Gradl, ME I. 199 a d. č. 543; srov. k tomu Šusta. Dvě knihy č. děj. I (Praha 1917), 389 a d., ČD II. l. 624 a d., Šimák, Kronika I. 2. 549 a d.

Albrechtovi uhájit, a tak se ho zřekl v míru, který mu Albrecht nabídl. Zároveň se zřekl také Míšně a nároků na korunu uherskou. Albrecht se zato zřekl svých nároků na české a polské země a uznal Václava králem českým a polským¹⁴⁵.

Chebsko tedy bylo v roce 1305 opět ztraceno. Ne však na dlouho.

Z politických událostí, jejichž jevištěm se v té době stalo, bych se zmínil především o dvojnásobném tažení Albrechtově přes Chebsko do Čech v letech 1306 a 1307. První mělo za účel dopomoci po zavraždění posledního Přemyslovce Václava III. (v Olomouci) jeho synu Rudolfovi k volbě králem českým, druhé bylo namířeno proti Jindřichovi Korutanskému, manželu Anny Přemyslovny, sestry Václava III., který byl proti vůli Albrechtově zvolen králem¹⁴⁶. Na výpravě r. 1307 (po smrti Rudolfově u Horažďovic) protáhl Albrecht se svým plenícím vojskem až ke Kolínu a Kutné Hoře, aniž se mu podařilo docílit větších vojenských úspěchů. Kolín a Kutná Hora se statečně bránily. Počítal-li Albrecht s tím, že mu kutnohorští havíři své město a — hlavně — své doly ochotně vydají, byl — již po druhé — velmi zklamán. Němcům v Kutné Hoře se od dob krále Václava II. dařilo příliš dobře, aby toužili dostat se pod vládu nerudného a lakotného Habsburka. A tak se Albrecht s příchodem drsného podzimu opět vrátil do říše, chystaje se přijítí příštího roku s novou a větší válečnou mocí. Ale osud chtěl jinak. Albrecht byl 1. května 1308 nedaleko svého rodného hradu Habsburka zabit svým vlastním synovcem Janem, a tak již k nové válečné výpravě do Čech nedošlo.

Římským králem se stal Jindřich (VII.) Lucemburský. Na

¹⁴⁵ Emler, RB II. 886 a d. č. 2053, 2054, Gradl, ME I. 202 a d. č. 550, GE 135; srov. k tomu Palacký, Děj. II². 1. 302 a d., Šusta, Dvě knihy I. 448 a d., ČD II. 1. 660, 672 a d.

¹⁴⁶ Dalimil, FRB III. 210 a d., Petra Žit. Kron. zbrasl., tamže IV. 109 a d., Frant. Pražsk. Kron., tamže 371 a d., Gradl, ME I. 208 č. 566, GE 136 a d., Palacký, l. c. 311 a d., Šusta, Dvě knihy I. 467 a d., 501 a d., ČD II. 1. 696 a d., Šimák, Kronika I. 3 (Praha 1925), 576 a d.

jaře roku 1310 pořádal říšský sjezd v Chebu¹⁴⁷. O vlastním předmětu jednání sjezdu nejsme zpraveni, je však pravděpodobné, že se na něm jednalo také nebo snad především o poměrech, jež se za slabé vlády neschopného Jindřicha Korutanského vyvinuly v Čechách. Nepořádky, zvláste loupeživých rytířů a silniční banditství se rozmohly do té míry, že bylo svrchovaně nutné zjednatí nápravu. Jindřich Korutanský ztratil v Čechách sympatie všech slušných lidí. Ty se soustředily na moudrého krále Jindřicha Lucemburského a jeho mladého syna Jana. Král byl požádán, aby svolil k volbě svého syna českým králem. Česká žádost byla vázána na podmínku, že se oblíbená Přemyslovna Eliška jako dědička koruny České stane Janovou manželkou a tím také českou královnou. Král Jindřich se rozmyslel jednak proto, že jeho syn byl ještě příliš mlád, jednak pro nerovnost věku obou královských dětí (Janovi bylo čtrnáct, Elišce osmnáct let). Po opětovném jednání král konečně přijal český návrh¹⁴⁸. Dne 31. srpna 1310 udělil na sněmu ve Špýru české země v léno svému synu Janovi a následujícího dne se konala slavná svatba Janova s Eliškou¹⁴⁹. Král Jindřich, chystaje se na výpravu do Itálie, jmenoval Jana pro dobu své nepřítomnosti správcem říše s této strany Alp¹⁵⁰. Tím se král Jan stal zároveň také pánem Chebska¹⁵¹.

¹⁴⁷ Gradl, ME I. 215 č. 585, GE 138 a d.

¹⁴⁸ Srov. k tomu obšírné líčení Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 124 a d., Frant. Pražsk. Kron., tamže 372 a d., Beneš Krab. z Weitm., tamže 467, Pulkava, tamže V. 196, 318 a d., Emler, RB II. 965 a d. č. 2222—2228, Gradl, ME I. 216 a d. č. 568; Palacký, l. c. 336 a d., Šimák, Kronika I. 3. 592, Šusta, ČD II. 2 (Praha 1939), 116 a d.

¹⁴⁹ Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 136 a d., Pulkava, tamže V. 196, 319, Palacký, l. c. 349 a d., Šimák, l. c. 594, Šusta, l. c. 127 a d.

¹⁵⁰ Emler, RB II. 970 a d. č. 2238, 2241, 2244: Johannes, Boemiae et Pol. rex, sacri imperii citra montes vicarius generalis; Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 180, obdobně; Šusta, l. c. 143 a d.

¹⁵¹ Gradl, GE 139, 146.

Mladý královský pár, rozloučiv se v Kolmaru 21. září s Jindřichem VII., který se svou armádou táhl do Itálie (kde potom zahynul), sám se s druhým vojskem a četným doprovodem předních hodnostářů českých i německých vydal na cestu do Čech. Zdržev se 14 dní v Norimberce, kde jeho vojsko rozmnožily další posily, vypravil se do Chebu, kde byl v říjnu. V den Všech svatých se výprava v Radovanově brodě (dnešním Radošově) ve východním Loketsku přepravila přes řeku Ohři a táhla pak dále na východ ku Praze¹⁶². Protáhl tedy mladý královský pár — poslední Přemyslovna a první Lucemburk — se svým skvělým průvodem a vojskem na této své společné pouti k trůnu Přemyslovců celým někdejším sedličanským územím od západu na východ.

Mladý král Jan byl v Chebu již opět na jaře následujícího roku, kdy se tam (v březnu) konala jeho schůzka s četnými říšskými knížaty. Při ní byl urovnán spor s rakouským vévodou Fridrichem o Moravu¹⁶³.

V létě roku 1313 zahynul Janův otec v Itálii. O trůn římského krále se ucházeli vévoda Fridrich Rakouský a hornobavorský vévoda Ludvík. Král Jan byl prozíravý diplomat. Věděl, že by s Habsburkem Fridrichem jako zvoleným králem brzy přišel do nových sporů, a tak se přiklonil na stranu druhého uchazeče Ludvíka Bavorského (sám při svém mládí neměl naděje na zvolení). Za svoji pomoc žádal Chebsko, dobře oceňuje — jako již i jeho předchůdci na českém trůně Přemysl II. a jeho syn Václav II. — velký význam tohoto území pro obranu západních hranic Čech. Ludvík na jeho požadavek ochotně přistoupil. Listinou z 20. října 1314 se mu zavázal, bude-li zvolen římským králem, že mu kromě 10.000 hřiven stříbra již dříve písemně přislíbených zaplatí dalších 10.000 hřiven, a za to že mu dá v zástavu C h e b, Floss a Parkštejn,

¹⁶² Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 154 a d., 170, Gradl, ME I. 218 č. 591.

¹⁶³ Emler, RB III. 3 a d., 9 č. 6, 10, 24, Gradl, ME I. 219 č. 595, GE 142 a d., Šusta, l. c. 158 a d.

a že mu vykoupí od vévod rakouských Znojmo, Kostelec a Po-
hořelice na Moravě¹⁶⁴.

Ludvík byl téhož dne zvolen většinou hlasů kurfirstů (6) římským králem. Hlasovali pro něho: arcibiskupové mohučský a trevírský, král Jan, markrabě braniborský a vévoda Jan Sasko-Lauenburský. Ludvík, čině si nárok na kurfirstský hlas za Rýnskou Falc, odevzdal ovšem také svůj hlas pro sebe. Fridricha Rakouského volili: falckrabě Rudolf, vlastní bratr, ale zároveň také největší nepřítel Ludvíkův, který odevzdal také hlas arcibiskupa kolínského, dále Jindřich Korutanský, vypuzený z Čech, ale činící si stále ještě nárok na práva českého krále (včetně hlasu kurfirstského), a vévoda sasko-wittenberský Rudolf, který si rovněž činil nárok na kurfirstský hlas saský. Větší právo bylo nesporně na straně Ludvíkově, bylo však nepochybné, že dojde k válce, v níž bude musit své právo obhájit.

To bylo hlavním důvodem, že se Ludvík obšírnou listinou, datovanou 4. prosince 1314 v Kolíně n. R. a přímo hýřící množstvím slibů, zavázal králi Janovi, že mu bude pomáhat proti všem nepřátelům a zejména také k opětnému získání všech zemí a majetků, jež k české koruně patřivaly, jmenovitě Polska, Krakovska a Míšeňska; že od něho nebude žádati účast na sjezdech ani na válečných výpravách s této ani s druhé strany hor (Alpských); že se podle sil svých vynasnaží přiměti vévodu rakouského, aby králi Janovi vydal všechny listiny, podle nichž by si mohl činiti nějaké právní nároky v jeho zemích; a posléze konkrétní závazek: že králi Janovi a jeho dědicům *zastavuje*¹⁶⁵ za 10.000 hřiven stříbra,

¹⁶⁴ Emler, RB III. 90 č. 227, Gradl, ME I. 251 a d. č. 628, GE 146, Siegl, Egerland z. Zeit seiner Verpfändung (Cheb 1922), 7 a d., Eger u. Egerland 27, R. Winterling, Die Reichspfandschaft Eger (Aš 1925), 27, Šimák, Kronika I. 3. 601 a d., Šusta, ČD II. 2. 203 a d.

¹⁶⁵ Nikoli: slibuje dáti do zástavy, jak má Palacký, Děj. II². 1. 416, Gradl, GE 147 (ME I. 252 má Gradl správně: verpfändet), Siegl, Verpfändung 8 (Pfandversprechen, Pfandzusage), Eger u. Egerland 27 (Versprechen).

kteřé vydal na jeho volbu, z e m i C h e b s k o u a hrady Floss a Parkštejn se všemi regaliemi, právy a náležitostmi¹⁵⁶.

Listem z Mnichova ze dne 26. srpna 1315 oznámil král Ludvík radě a obci města Chebu, že je zastavil králi českému Janovi: „Wir Ludowich... lan [tan] euch wizzen, daz wir... euch mit gewoenlichem dienst und undertaenicheit, der ir Roemischem Reiche schuldich seit, dem Hochgebornem Johannes, Chuenige von behaim... *versetzt haben*...“¹⁵⁷.

O tom, že Ludvík českému králi Janovi skutečně Chebsko zastavil¹⁵⁸, nikoli jen slíbil zastavit, nemůže býti pochybnosti¹⁵⁹. Proč král Jan již tehdy svého práva na toto území ne-

¹⁵⁶ Emler, RB III. 92 a d. č. 232, Gradl, ME I. 232 č. 631: „Item *obligamus* [nikoli: *promittimus*, jak čteme v předcházejících odstavcích] sibi pro decem Millibus Marcharum argenti terram Egreensem et castra Vlos et Barkenstein cum omnibus Regalibus, Dominiis, mero et mixto Imperio, fructibus, redditibus et iuribus et aliis quibuscunque pertinentiis pro expensis factis per eundem occasione promotionis nostre in Romanorum Regem, quousque sibi aut suis heredibus de dicta summa integre fuerit satisfactum percipiendis sibi et heredibus suis in sortem minime computandis... Datum Coloniae“ 1314 dec. 4.

¹⁵⁷ Emler, RB III. 111 č. 275, Gradl, ME I. 234 č. 635, GE 147, Siegl, Katal. 4, Verpfändung 8 a d., fotokopie příl. 1, Eger u. Egerland 27 a d., fotokopie obr. 10, Winterling, Reichspfandschaft 28, Sturm, Archiv příl. 4.

¹⁵⁸ Tak soudil také Čelakovský, Děj. práv.³ 313.

¹⁵⁹ Setrvávají-li Gradl, GE 147, a po něm Siegl, Verpfändung 8, i tu při výrazu „Pfandzusage“, ačkoli sami v textu Ludvíkova listu slova „*versetzt haben*“ prokládají, je to zřejmě snaha o výklad *ex eventu*. Dodávati zcela jasnému a nikterak nepodmíněnému výroku „*versetzt haben*“ význam podmíněný, jak chtěl na př. Gradl (GE 147: Ludvík prý chtěl těmi slovy „*bloss eine Aeusserung der Egerer Bürger hervorlocken, was sie seinerzeit zu einer so vollzogenen Tatsache sagen würden*“), odporuje naprosto textu i smyslu Ludvíkova listu. Siegl, Eger u. Egerland 28, a Winterling, Reichspfandschaft 28, chápající jako právníci nemožnost Gradlova výkladu, snažili se vyložití zřejmý rozpor mezi Ludvíkovými písemnými závazky a jejich neplněním tím, že předání Chebska nemohlo být uskutečněno proto, že mezi oběma německými králi nebyl ještě spor definitivně ukončen. Ale ani tento

uplatnil, z historických pramenů není zřejmo. Řekl bych, že tu spolupůsobily hlavně dvě okolnosti, na jedné straně Ludvíkova obmyslnost a snaha podržeti toto strategicky tak důležité území co nejdéle, a na druhé straně Janovo mládí a dobrodružná rozděkanost, která dovedla někdy nedbati i nejdůležitějších zájmů země. Král Jan byl právě tehdy opětovně a po dlouhou dobu mimo Čechy. V roce 1315 válčil v jižní Moravě a na Slovensku s Matoušem Trenčanským. Na podzim téhož roku vypukla v Čechách válka mezi straníky zajatého pána z Lipé, dřívějšího správce v Čechách, a Vilémem Zajícem z Valdeka a jeho stoupcenci. Spory trvaly až do dubna 1316, kdy byly ukončeny propuštěním Jindřicha z Lipé z vazby a obecným usmířením. Brzy potom 16. května porodila královna Eliška prvního syna, který na slavném křtu o letnicích 30. května dostal jméno Václav. Kralevice pokřtil v chrámu sv. Víta v Praze arcibiskup mohučský Petr za přítomnosti arcibiskupa trevírského Balduina a biskupů Jana a Heřmana. Král Jan pak opustil se svým strýcem Balduinem Trevířským zemi a již 19. září bojoval za Ludvíka Bavorského u Essling na Nekarů proti Fridrichovi Rakouskému, v níž se proslavil svou chrabrostí. Odtud táhl do Lucemburska a zdržel se tam celý rok, o Čechy se vůbec nestaraje¹⁶⁰.

V Čechách zatím vznikly nové spory. Královna Eliška, usídlená tehdy na Lokti, snažila se novými a novými posly přimět Jana k návratu. Konečně se 22. září 1317 podařilo opatovi zbraslavskému Petrovi v Trevíru získat od Jana slib, že se

pokus o výklad neodstraní se světa zřejmou skutečností, že král Ludvík plných osm let odkládal splnění daného slova a písemného závazku, stvrzeného vlastní pečeti. Že svůj závazek bez ohledu na vzdorokrále Fridricha jako faktický pán Chebska splnit mohl, toho nejlepším důkazem je množství listin, jimiž v té době Chebskem resp. jeho částmi a právy jako skutečný jeho pán disponoval, jakož i to, že v chebském hradě opětovně přebýval, srov. Gradl, ME I č. 652, 660, 662, 663, 670, 672, 673, 674, 675, 681, 682, 689, 694, 699, 700, 702, 703.

¹⁶⁰ Srov. ke všem těm událostem výklad Palackého, Děj. II². 1. 417 a d., a Šustův, ČD II. 2. 252 a d.

vrátí. V listopadu toho roku skutečně přibyl král se svým vojskem přes Chebsko na Loket. Tam jej uvítali kromě královnou četní pánové čeští s biskupem Janem a Vilémem Zajícem v čele. Žádali krále, aby nevedl své vojsko, v němž byli samí cizinci, dále do země. Jeho němečtí rádci však radili pravý opak, a tak král podle jejich rady požadavek Čechů zamítl a táhl s vojskem do Čech a později na Moravu, aby válečně zkrotil nespokojence, popuzené jeho příkrým jednáním i tím, že se obklopoval samými Němci. V čele této strany stál vedle jiných Jindřich z Lipé, a později také mocný Petr z Rožmberka, který byl popuzen pleněním svého zboží, když Jan bojoval proti Vilému z Landštejna, a příkrým jednáním Janovým, když ho Petr požádal, aby šetřil jeho poddaných lidí, a nabízel se dokonce k smírnému prostředkování. Spory, za nichž se téměř celý národ postavil proti králi a jeho německým rádcům¹⁶¹, byly posléze urovnány králem Ludvíkem, který se sešel s králem Janem a s královnou Eliškou v březnu 1318 v Chebu, odkud se po pěti dnech vypravili společně na hrad Loket¹⁶². Tam a později na sněmě v Domažlicích došlo ke smíru, když se král Jan přísahou zavázal, že nebude napříště volat německá vojska do země, že se nebude obklopovat cizími rádci a nebude obsazovati úřady Němci¹⁶³.

Nedlouho potom došlo k novým sporům, když se královna Eliška dověděla, že vrtkavý Jan, necitě se v Čechách doma, tajně vyjednával s králem Ludvíkem o směnu českých zemí za palatinát porýnský. Královna se postavila ostře proti tomu a ve

¹⁶¹ Sám Petr Žitavský, opat zbraslavský, stranící silně králi Janovi, zaznamenal, že se rozšířila po celých Čechách pověst, že král ohlásil svůj úmysl vyhnat všechny Čechy ze země a osadit ji samými Němci, Kron. zbrasl., FRB IV. 245.

¹⁶² Tamže 247, Frant. Pražsk. Kron., tamže 368, Beneš Krab. z Weitm., tamže 474, Gradl, ME I. 244 č. 660.

¹⁶³ Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 242 a d., 247 a d., Palacký, l. c. 424 a d., 434, 440, Gradl, GE 150, Tomek, Děj. Prahy I² (Praha 1892), 529 a d., Sedláček, Hradý XIII. 19, Šimák, l. c. 607 a d., Gnirs, Elbogen 7, Šusta, l. c. 260 a d., 269 a d., 272 a d.

sporu, který proto mezi nimi vznikl¹⁶⁴, stála opět většina země i s pražskými měšťany na straně královnině proti králi Janovi. To bylo v roce 1319. Po urovnání tohoto sporu vytáhl Jan do pole proti svému švagrovi Jindřichovi, vévodovi javorskému a fürstenberskému, do Lužice, aby hájil svá dědická práva. Výprava byla zakončena smírem v ležení u Olešnice. Po návratu do Čech svěřil král Jan správu země Jindřichovi z Lipé, s nímž se po smrti Viléma Zajíce z Valdeka¹⁶⁵, hlavního stoupence a ochránce královniny Elišky, tak sblížil a zahrnul jej a jeho rodinu a přátele takovou přízní, že se Jindřich stal daleko nejmocnějším šlechticem v zemi, a koncem roku 1319 potají s malým průvodem opustil Prahu pospíchaje do Lucemburska. Tam zůstal celý následující rok. Jindřich z Lipé vedl v té době správu země tak obezřetně, že Češi po návratu krále ani valně neouzili¹⁶⁶.

Je pochopitelné, že za těch poměrů a při stále své nepřítomnosti v zemi král Jan nenaléhal příliš často a s náležitým důrazem na splnění Ludvíkova chebského závazku. Ludvík se ovšem v té době naopak zase snažil získati si přichylnost města tím, že mu 1. dubna 1318 znovu potvrdil všechna jeho práva a výsady¹⁶⁷.

V dubnu 1321 se oba králové opět sešli v Chebu. O hlavním předmětu jejich jednání není zpráv. Je ovšem pravděpodobné, že to byly především rozhovory o poměrech v německé říši, kde se stále ještě vedl zápas mezi Ludvíkem a Fridrichem Rakouským. Snad při této příležitosti znovu (po kolikáté již?) Ludvík slíbil Janovi postoupení Chebska, jak lze soudit z toho, že byly zároveň umlouvány — pravděpodobně k přání Ludvíkovi — tři sňatky, které mohly Ludvíkovi přinésti určitý pro-

¹⁶⁴ Petra Žit. Kron. zbrasl., FRB IV. 250 a d., Frant. Pražsk. Kron., tamže 390 a d., Beneš Krab. z Weitm., tamže 474 a d.

¹⁶⁵ Zemřel na válečné výpravě, kterou vedl do Bavor na pomoc králi Ludvíkovi proti Fridrichovi Rakouskému; Beneš Krab. z Weitm., FRB IV. 476, Palacký, l. c. 444 a d., Šusta, l. c. 305 a d.

¹⁶⁶ Frant. Pražsk. Kron., FRB IV. 393, Šusta, l. c. 327.

¹⁶⁷ Emler, RB III. 173 č. 450, Gradl, ME I. 245 č. 663.

spěch (král Jan mu dal dopisy z 12. dubna plnou moc sjednatí sňatek mezi jeho — Janovou — dcerou Markétou a synem Oty Dolnobavorského Jindřichem, mezi jeho sestrou Marií Lucemburskou a vévodou korutanským Jindřichem, a mezi jeho synem Václavem (Karlem) a dcerou korutanského vévody Markétou Maultaškou¹⁶⁸).

Král Jan se vrátil z Chebu do Prahy, ale již v červnu, když předtím došlo — patrně vinou Jindřicha z Lipé a jeho strany — k novým neshodám s královnou Eliškou, zase Prahu tajně opustil a vrátil se opět až po roce v červenci 1322. Toho roku došlo konečně k trvalému rozhodnutí otázky, kdo bude skutečným a jediným králem v Německu. V bitvě u Mühldorfu 28. září bylo vojsko strany habsburské na hlavu poraženo a Fridrich sám i se svým bratrem vévodou Jindřichem byl zajat a uvězněn.

Zásluhy krále Jana o toto vítězství byly tak veliké, že nyní bylo Ludvíkovi opravdu těžko s odevzdáním Chebska do jeho moci ještě déle otáletí, a tak vydal 4. října 1322 v Řezně, kde se právě vítězové zdržovali, českému králi nový, tentokráte opravdu definitivní zástavní list na Cheb a Chebsko tohoto znění: *My Ludvik, římský král... prohlašujeme... že za užitečnou a čestnou službu, kterou nám a říši... prokázal český a polský král Jan v bitvě u Mühldorfu proti našim a říše nepřátelům Fridrichovi a Jindřichovi, bratřím, vévodům rakouským, kteří i se svými pomocníky byli zajati v předvečer svatého Michala, zastavujeme mu Cheb, město a zemi s torzemi Hohenberkem, Seberkem, Kynšperkem, s panstvím, právy, fojtstvími, kláštery, hradními lény, židy, mužstvem, užitky a se vším, co k tomu náleží, za deset tisíc hřiven stříbra, jedna hřivna po třech librách hallských, a také za (těch) deset tisíc hřiven stříbra, které jsme mu již dříve na to upsali, jak na to měl náš list, a to tak, že má toto*

¹⁶⁸ Gradl, ME I. 257 č. 702, 703, GE 156, Palacký, l. c. 447 a d., Šimák, Kronika I. 3. 618, Šusta, ČD II. 2. 330; k žádnému z těchto sňatků nedošlo.

město, zemi a torze držeti a užívatí bez jakéhokoliv omezení on i jeho dědicové . . . tak dlouho, až my nebo naši následníci v říši je od něho nebo od jeho dědiců za jmenovaných dvacet tisíc hřiven stříbra opět vykoupieme. Dáno v Řezně l. p. 1322, v pondělí po sv. Michalu, v 8. roce naší královské vlády¹⁶⁹.

Tak se vrátilo Chebsko po třetí a trvale k české koruně¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Emler, RB III. 322 a d. č. 804, Gradl, ME I. 260 a d. č. 714, GE 158, Siegl, Katal. 4, Eger u. Egerland 28, Winterling, Reichsfandschaft 28 a d.:

„Wir Ludwig... Tun chunt... daz wir umb den nuczen vnd erbern dienst den vns und dem riche... J o h a n n s, chunig von Beheim vnd von Polen, getan hat an dem strite bei Müldorf mit vnsern vnd des riches veinden Friderichen vnd Heinrich, brudern, herczogen von Osterreich, da si vnd ir helfer gefangen wurden an sant Michels abend, verseczen im Eger, die stat vnd das lant mit den vesten Hohemberg, Seberg, Kynsparg, mit herschaft, rechten, voggayen, klosteren, burchlehen, juden, mannschaft, nuczen vnd mit allem dem, das dazzu gehort, fur zcehen tusent march silbers, drei pfunt haller für je die march zu reiten, vnd auch für zehen tusent march, die wir im vor dar auf gegeben haben, als er das vnser briefe gehabt hat; dieselbe stat, lant vnd vesten zu haben vnd zu nizen von im vnd seinen erben an allen abslach, was sie sein geniezzen, als lang vnd dacz wir es oder vnser nachkhumen an dem Riche von im oder seinen erben vmb die vrogenanten zweinczich tusend march silbers wider losen. Datum Ratisb. ao. dom. 1322, feria II. post Michaelis, regni nostri anno VIII.“ Srovn. také druhou listinu z téhož dne 4. října 1322, již se král Ludvík zavazuje českému králi Janovi, že mu Hohenberk vyváže (z rukou purkrabího norimberského) a odevzdá „od nynějška do nejbližších velkonoc“, Emler, RB III. 323 č. 806, Gradl, ME I. 261 č. 715. Terminování Ludvíkova závazku ukazuje, že král Jan — zřejmě po předcházejících zkušenostech s Chebskem — jeho slibu příliš nevěřil a chtěl se proto zajistit. Na to ukazuje také trest, který měl jinak Ludvíka stihnout: musil by poslat osm rytířů do Norimberka sloužit ve sprosté hospodě (Gradl, ME I č. 715). Slib svůj ovšem přesto splnit nemohl, protože byl purkrabímu norimberskému za pomoc v bitvě u Mühlendorfa rovněž zavázán. A tak purkrabí podržel Hohenberk i nadále; srov. Gradl, GE 159, Siegl, Eger u. Egerland 29. Jak to dopadlo s těmi osmi rytíři, se z historie nedovídáme.

¹⁷⁰ Rozsah Chebska byl tehdy asi dvakrát tak velký jako dnes; srov. Gradl, ME I příl. (mapa), GE 159, mapa při str. 184, Siegl, Verpfändung příl. 2, Eger u. Egerland 8—9 mapa, 29, Eger — Franzensbad

Nebylo již nikdy žádným německým paňovníkem vykoupeno zpět, naopak, jeho svazky s českým státem byly postupně, jmenovitě od dob vlády Janova syna Karla (IV.), stále více posilovány a utužovány. Poslední zbytky jeho zvláštního státoprávního postavení zanikly za vlády Karla VI., Marie Terezie a Josefa II. v 18. století¹⁷¹.

Rušné politické události, jež Chebsko prožívalo v době svého odloučení od českého státu v první polovici XII. století, a velké hospodářské a sociální změny, k nimž tehdy v západní polovici Evropy došlo, nemohly ovšem ani v hospodářských a sociálních dějinách Chebska zůstatí bez ohlasu.

O tehdejších osudech slovanského — sedličanského — obyvatelstva Chebska se dovídáme velmi málo, a to také jenom nepřímó, ze zpráv o kolonizaci staré jeho půdy německými kolonisty, o tom, komu byly jeho staré osady i s obyvateli (*cum hominibus*) darovány, prodány nebo zastaveny. Jen tak se dovídáme všeccka ta jména starých slovanských osad, jejichž seznam byl nahoře podán. O slovanském lidu samotném ty zprávy nevypravují nic. To již nestálo za zaznamenání.

Osudy tohoto lidu byly ovšem více než smutné. Sídílil na svém území před příchodem nových německých pánů po staletí v starých patriarchálních poměrech, i když snad někdy pod tuhou vládou svých kmenových vévod a později — po kratší nadvládě lucké — pod vládou knížat českých. Tato staletá idyla se rázem změnila a zmizela do nenávratna, když se jeho území zmocnili Němci. Tu se stal nesvobodným nevolníkem na své vlastní, po praotcích zděděné půdě. Na místě jediného kdysi vládce — vévody — vyvstalo na jeho půdě a mezi ním množství velkých i menších, ale vesměs mnohem despotičtějších pánů, kteří si přisvojili jeho půdu, jeho práci, jeho tělo a jeho duši. Ať byli stavu světského či duchovního, všichni

mapka k str. 23, Šimák, ČD I. 5 (Praha 1938), 539; srov. též přípoj. mapku příl. IV. O tehdejšímu stavu a rozsahu města Chebu v. Prökl, Eger u. Egerland 33 a d.

¹⁷¹ Drivok, Alt. Gesch. Eg. 282 a d., Siegl, Eger u. Egerland 77 a d., Eger — Franzensbad 30.

soudili, že se stali „z milosti boží“ jeho pány, a podle toho s ním také zacházeli. Názor o této „milosti boží“, vplynuvší kdysi z pokorné vděčnosti zaníceného křesťanství, se postupem doby stalo plochou frází a nakonec zpupným povýšeneckým titulem, který odděloval feudálního pána od jeho nevolného poddaného a stal se pro prvního pramenem všech možných výsad, kdežto druhého srážel do prachu země a stal se pro něho pramenem všeho možného tělesného i duševního utrpení. A to vše v době, kdy se církev snažila co nejvýše vyzdvihnouti prapor Kristův, třímajíc ovšem v jedné ruce kříž a v druhé ruce meč.

Náboženský příkaz křesťanské lásky se v té době vztahoval již jen na mocné tohoto světa. Někdejší svobodné obyvatelstvo slovanského jazyka klesalo a kleslo v těch dobách zde — jako jinde — podle feudálních společenských řádů na úroveň pouhých „lidí“, kteří byli svými světskými i duchovními pány považováni podle své výkonnosti za více nebo méně cenný majetek, cennější než domácí chovná zvířata právě jen proto, že dovedli ta domácí zvířata chovat a s nimi pro svého pána pracovat. Křesťanskou láskou také je zahrnovati nebylo třeba.

Toto požehnání přinesl pokročilý středověk především Slovanům v západních částech jejich sídel, když přišli ve styk s německými výbojci, kteří přicházeli ve znamení kříže. Německý kněz a německý voják přicházeli společně. A společně se dělili o kořist. Nejen o půdu, nýbrž i o lid na ní usedlý. A to vše pod heslem šíření náboženství křesťanského, jehož zakladatel dal všemu lidstvu jeden nejvyšší zákon, zákon lásky k bližnímu!

Zásady křesťanského náboženství dovedly zejména kláštery velmi účinně zastávat i vůči všem, kdož jim mohli nějakým způsobem pro zajištění přízně mocností nebeských poskytnouti zvětšení jejich ve zdejších statků nebo rozšíření jejich práv a výsad všeho druhu. Dovedly to znamenitě u králů a knížat, ale nepohrdly ani darem chudé vdovy, i když darovala opravdu své poslední, chtějíc si zajistit blažený život po smrti. A tak daleko největší procento všech historických zpráv, které se nám zachovaly na př. o někdejším Chebsku, je vě-

nováno donacím a výsadám, jichž se dostalo klášterům, ochraně a zajištění nebo výčtu jejich vezdejších statků, důchodů a pod. Pisateli všech těch historických listin byli ovšem kněží a především příslušníci klášterů. A tak nám zároveň všechny ty listiny podávají zajímavý historický doklad o tom, co bylo hlavním předmětem zájmu těchto zbožných bratří.

Tak se již v prvních zprávách, jež nám podávají svědectví o záboru chebské půdy, setkáváme se jmény dvou německých klášterů, které dostaly své přiděly na této půdě. Jsou to kláštery v Reichenbachu¹⁷² a ve Waldsásích. Klášter waldsaský byl dokonce na té půdě založen¹⁷³. A dovedl od prvního okamžiku znamenitě přesvědčovati mocné tohoto světa o své prospěšnosti. Donacemi jen přšlo. Mezi příznivci kláštera byli nejenom velmoži německé říše, markrabata nordgavští, králové a císařové, nýbrž záhy se k nim řadí i jména panovníků českých. Mezi těmi není od doby krále Vladislava II. (1159, 1165)¹⁷⁴ téměř ani jediného, který by byl nepovažoval za prospěšné pro spásu své duše¹⁷⁵ obdarovati klášter waldsaský nějakým „újezdem“ nebo jinými právy a výsadami i na svém území (mimo staré Chebsko). Nejsou mezi nimi snad jen ti z Přemyslovců, kteří pro příliš krátkou dobu své vlády neměli příležitost přijíti ve styk s waldsaskými bratřími.

Takovým způsobem získal waldsaský klášter postupně více než třetinu celého starého Chebska¹⁷⁶ a kromě toho velké územní plochy i v sousedním Sedlecku-Loketsku a jinde v Če-

¹⁷² Str. 279.

¹⁷³ Str. 279 a d.

¹⁷⁴ Erben, RB I. 137 č. 1315, Gradl, ME I. 25 a d. č. 80, Friedrich, CDB I. 192 a d. č. 204, str. 204 a d. č. 227.

¹⁷⁵ Někdy — hlavně od doby Přemysla II. a jeho syna Václava II. — vedly k tomu ovšem vedle motivů náboženských také důvody politické, srov. str. 140; k vývoji politických vztahů mezi českými králi a klášterem waldsaským v. E. Langhammer, Böhmens Schutzherrschaft über das Kloster Waldsassen, UE XXXVII (1933), 74 a d.

¹⁷⁶ Gradl, ME I str. XIX.

chách¹⁷⁷. A k žádosti českých šlechticů založil dokonce v Čechách i své odbočky, sesterské kláštery cisterciácké v Sedlci v starém Malínsku (Kutnohorsku, k. 1142)¹⁷⁸ a v Mašřově-Oseku (u Podbořan-Duchcova, v l. 1196 a 1203)¹⁷⁹.

V Chebsku samotném vyrostly ovšem kromě kláštera waldsaského postupem doby i jiné kláštery a mocné řádové instituce, tak zejména řád Německých rytířů¹⁸⁰, o jehož usídlení v Chebu se dovídáme ze dvou listin Konradinových z roku 1258¹⁸¹. Zanedlouho potom vypukly již spory mezi tímto řádem a klášterem waldsaským o pohřby a jiná práva, z nichž kynul hmotný zisk, o hranice a j.¹⁸²

Kromě obou těchto klášterů byly v Chebu kláštery mino-

¹⁷⁷ Srov. Gradl, Waldsassener Gebiet in Böhmen, MVGDB XX (1882), 260 a d., G. Schmidt, UE XXXVII. 84 a d.

¹⁷⁸ Erben, RB I. 103 č. 231, Gradl, ME I. 19 č. 62, Friedrich, CDB I. 155 a d. č. 155: zakladatel *quidam de primatibus Boemie, Milozlavs nomine*, divino monitus partim timore et amore atd.; srov. k tomu Novotný, ČD I. 3. 112 a d., 901.

¹⁷⁹ Erben, RB I. 192 č. 429, Gradl, ME I. 38 č. 110, Friedrich, CDB I. 319 a d. č. 355 k r. 1196: *illustris comes Milgost, zelo dei ductus, conventum monachorum in ecclesia Waltsassensi magnis precibus [!] obtinuit et in Boemiam adduxit, his fratribus ad construendum cenobium quoddam predium Mastowa [Mašřov, p. a s. o. Podbořany] nomine cum sylvis, pratis et omnibus appendiciis pro remedio anime sue et uxoris, parentum ac liberorum suorum ... contulit; mniši však v Mašřově nebyli spokojeni, a tak již po šesti letech přešli do Oseka (p. a s. o. Duchcov) na zboží hraběte Slavka, Erben, RB I. 214 č. 470, Gradl, ME I. 42 č. 121, Friedrich, CDB II. 375 a d. č. 357 k r. 1203 (falsum z XIII. stol.): *Zlauco comes illustris ... ut ... conventum illum in predium suum Ossech (Ozzech) dictum transferret ...* Nový klášter tím stěhováním z Mašřova do Oseka ovšem znamenitě získal, neboť kromě všeho toho, co již dostal od Milgosta, obdržel neméně bohatý úděl také od Slavka; srov. k tomu Novotný, ČD I. 3. 121 a d., 902 a d., I. 4. 434.*

¹⁸⁰ Str. 289.

¹⁸¹ Gradl, ME I. 83 a d. č. 232, 233, srov. tamže str. 86 č. 237, 238.

¹⁸² Gradl, ME I. 87 č. 241 z r. 1260, 91 a d. č. 250, 251, 252 z r. 1265, GE 95 a d.; v těchto letech vypukly také spory waldsaských s klášterem v Reichenbachu a s jinými kněžími diecése řezenské o patronátní právo na kapli v Hohensteině, srov. ME I. 89 č. 245.

ritů, ženského řádu sv. Kláry, dominikánů a hospitalů pražských křižovníků s hvězdou¹⁸³.

V Loketskú se dělily s klášterem waldsaským o přízeň českých panovníků na starém sedličanském území především kláštery doksanský a osecký (a kapitula vyšehradská).

Žádný z klášterů, usazených nebo vlastnicích statky na staré sedličanské půdě, nenabyl ovšem toho významu a územního rozsahu jako klášter waldsaský. Ten dovedl svojí obratnou a vytrvalou diplomacií zainteresovati pro své zájmy biskupy, papeže, markrabí, knížata, krále i císaře, jejichž ochrany se vždy znovu a znovu dožadoval, do té míry, že posléze nabyl téže politické samostatnosti jako jiná říšská knížata¹⁸⁴.

Vedle kláštera waldsaského dovedlo podobným způsobem získávat rozličné výhody a výsady a hospodářsky i politicky růst jenom ještě město Cheb. Využívající častých příležitostí, jež se jim naskýtaly za návštěv římských králů a císařů a později také českých králů, dovedli také obratní kupci chebští postupně získavati pro své město (a tím i pro sebe) tolik všemožných úlev, práv a výsad, že město nejenom velmi bohatlo, ale nabývalo i po stránce politické stále většího významu¹⁸⁵.

Výsadami, poskytovanými klášterům, šlechtě a městu Chebu, se postupně stále více omezovala pravomoc fojtů (*judices provinciarum*) nebo zemských soudců, kteří v době německého záboru Chebsko jménem krále spravovali a předsedali na chebském hradě zemskému soudu a stáli v čele královských mi-

¹⁸³ Srov. Gradl, GE 93 a d., 101 a d., 116 a d., 125 a d., Šimák, ČD I. 5. 541 a d.

¹⁸⁴ Podrobné vyličení tohoto vývoje podal Gradl, GE 55 a d., 79 a d., 87 a d., 94 a d. porůznu; tam v. v pozn. i citaci příslušných listiných dokladů, uveřejněných v ME I a jinde.

¹⁸⁵ V. o tom zejména Gradl, GE 48 a d., 61, 85, 99 a j. porůznu, Čelakovský, Ottův SN XII. 104 a d., Siegl, Eger u. Egerland 13 a d., tamže 23 a dříve již Alt-Eger in seinen Gesetzen u. Verordnungen (Augšpurk-Kassel 1927), 9 a d. v. o správě města (v stručném přehledu též ve sborníku Eger — Franzensbad, 53 a d.).

nisteriálů, z nichž se postupem doby vyvinula větší část šlechty na Chebsku¹⁸⁶.

Po návratu Chebska k české koruně vedli správu území po stránce civilní i vojenské purkrabí¹⁸⁷. Jako první z nich se připomíná¹⁸⁸ Jaroš z Fuchsberka (z Poděbús, ze Slivna) v letech 1267—1269, později opět v l. 1272—1275 Jerko z Waldenberka¹⁸⁹.

¹⁸⁶ Gradl, GE 61 a d., 77 a d., Čelakovský, l. c. 104, 112, Děj. práv.² 311; k názvu *castrenses* v. Schreiber, MVGDB LXXIV. 17 (není proň dokladů na Chebsku v celém 13. století).

¹⁸⁷ Srov. o tom Čelakovský, Děj. práv.² 313.

¹⁸⁸ Gradl, ME I. 95 a d. č. 260, 263, 264, 269—272, GE 99 a d.; srov. výše str. 298.

¹⁸⁹ Gradl, ME I. 104 a d. č. 286—288, 110 č. 302, Emler, RB IV. 731 č. 1832, 818 č. 2107: Jerco de Waldenberch, burgravius Egrensis, Gerko de Waldenberch purgravius Egrensis, Jercho de Waldenberc Burggravius noster in Egra; srov. též Novotný, ČD I. 4. 291 a d.

Dějiny Sedlecka-Loketska až do návratu Chebska k českému státu.

Zbytek někdejšího území kmene Sedličanů po odtržení Chebska prodělával nadále osudy pohraniční výspy Čech. Jeho situace se ovšem také zhoršila tím, že se octlo těsně na pomezí jako průchodní brána z Němec do Čech. I po něm se rozpráhovala chapadla feudální říše, i na ně se upíraly lačné zraky německých klášterů, a když se jim podařilo získat v něm donacemi českých panovníků nebo šlechticů žádaná území, přicházeli vždy noví a noví němečtí kolonisté, aby zakládali v starém slovanském území německé vsi. Volali je ostatně z hospodářských důvodů i sami čeští panovníci a čeští šlechtici, netušíce nebezpečí, jež tím přivolávali na svou zemi.

Tak ztrácelo staré slovanské obyvatelstvo i v Sedlecku-Loketsku kus po kuse svou starou půdu a podléhalo postupně germanisaci, zejména když se němčení a napodobování všeho německého stalo na pražském dvoře a po něm i u české šlechty velkou módou. Rozdíl byl jen v tom, že německá kolonisace a s ní spojená germanisace nepostupovala tak hromadně a překotně jako na Chebsku, a že příslušnost k českému státu sama o sobě poskytovala domácím obyvatelstvu jistou míru ochrany proti náporu německých kolonistů.

První zpráva o Sedlecku z doby po odtržení Chebska od českého státu pochází z roku 1130. Týká se Sedlce. Je citován mezi čelnými obcemi českými, z nichž má být desetina roční daně z míru odváděna klášteru vyšehradskému¹ (kapitule vyšehradské).

¹ Erben, RB I. 93 č. 211, Friedrich, CDB I. 112 a d. č. 111: Et cum secundum predecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo idem fratres in his civitatibus habeant, videlicet Prage, Wisegrad, Satsi, Sedlcih, Lutomicih etc.; k výkladu slov *de annuo tributo* srovn. Novotný, ČD I. 3. 31 a d., K. Krofta, Staročeská daň

Na sedleckém hradě sídlili purkrabí, z nichž je ze starší doby znám jménem jediný Záviše z let 1159—1165².

Asi do té doby nebo do let následujících se datuje³ t. zv. zakládací listina vyšehradského kostela sv. Petra a Pavla, v níž se praví, že král Vratislav I. přičkl kostelu (kolem roku 1088) desetinu tributu (daně z míru) „z celých Čech i ze Sedlecka“⁴. Ze slov „i ze Sedlecka“ bylo usuzováno, že tehdy bylo i toto území odděleno od Čech a spojeno s Chebskem⁵. Ale jak by pak byl mohl český panovník samostatně disponovat důchody z území, které mu nepatřilo? A jak by sám resp. prostřednictvím svých úřadů mohl daň z míru vybírat na území, jež mu nepatřilo a na kterém tedy mír nemohl nijak zaručovat? To je podle mého názoru samo o sobě dostatečným důkazem, že tento úsudek nemůže být správný. Správnější by snad mohl býti výklad, že Sedlecko v těch dobách snad mělo ve svazku českého státu jakési samostatnější postavení než jiné kraje⁶.

Že v těch dobách Sedlecko patřilo k državě českého státu, o tom podávají nepochybné svědectví zprávy z let 1130, 1159, 1165 a 1181, v nichž čeští panovníci — vévoda Soběslav I., král Vladislav a vévoda Bedřich — rozdělují důchody a území

míru, Miljukovův sborník (Praha 1929), 155 a d., Schreiber, MVGDB LXXIV, str. 3.

² Friedrich, CDB I. 193 č. 204 k r. 1159: Zauisa castellanus Zedelicensis; tamže 205 č. 227, Erben, RB I. 138 č. 315, Gradl, ME I. 25 a d. č. 80 k r. 1165: Zauise Zedelcensis (Sedlicensis) comes cum suis subditis; Sedláček, Kraje 138, 156, Novotný, l. c. 25.

³ Sedláček, Kraje 78 (po r. 1165), 154 (kolem 1150), Krofta, l. c. 164 (1130—1178); do konce XII. století ji datoval Gradl, GE 68 pozn. 5, Šimák, ČD I. 5. 546 pozn. 3, a j.

⁴ Erben, RB I. 79, Friedrich, CDB I. 386 č. 387: Decimam marcam de tributo per totam Boemiam etiam Sedlicih.

⁵ Palacký, Děj. I³. 2. 223 pozn. 258, Gradl, GE 68, Sedláček, Ottův SN XVI (1900), 281, Kraje 78; srov. k tomu Schreiber, l. c. 1 a d. (tam v. i. jinou lit. k této otázce).

⁶ Sedláček, l. c., Šimák, Kronika I. 2. 412, Fischer, NK 70 (o Loketsku); proti tomu srov. Schreiber, l. c. 15 a d., 28 (samostatnější postavení se dostalo Loketsku až ve 14. století).

na Sedlecku a za ním⁷. Obrat nastal zřejmě po roce 1181 v době sporů mezi Přemyslovci, které byly císaři Fridrichu Barbarossovi vítanou záminkou k oslabení moci českých panovníků tím, že roztrhl Čechy a Moravu na dva politické celky a prohlásil Moravu jako markrabství za přímé říšské léno, čímž ji vyňal z pravomoci českého vévody⁸. V té době se Fridrich snad zmocnil také vrchní vlády nebo alespoň spoluvlády nad Sedleckem, neboť z listu papeže Lucia III. ze 7. března 1185, jímž papež bere v ochranu klášter waldsaský, se dovídáme, že císař daroval klášteru území „v provincii Sedlecké“⁹. Podle listiny českého vévody a pražského biskupa Jindřicha Břetislava z roku asi 1196 lze usuzovati, že tehdy šlo o území chodovské. Tato listina je zároveň také dokladem, že Sedlecko za Jindřicha Břetislava, tedy ještě před koncem XII. století, bylo již zase plně v moci českého vévody (Jindřich Břetislav bere v ochranu waldsaský majetek v Čechách a mezi ním „v provincii Sedlecké Chodov“¹⁰). Že za vlády Bedřichovy tomu tak nebylo, dokládá z doby o něco pozdější také text donační listiny krále Přemysla I. klášteru doksanskému z roku 1226, podle něhož císař Fridrich k žádosti Bedřichově udělil tomuto klášteru ves Vojkovic s lesem na nejzazším východním pomezí Sedlecka¹¹. To je jasný důkaz, že v té době sku-

⁷ V. výše pozn. 1, 2, a k tomu Erben, RB I. 166 č. 373, 325 č. 705, Gradl, ME I. 30 a d. č. 92, Friedrich, CDB I. 264 č. 295, II. 281, 283 č. 286.

⁸ Str. 289 a d.

⁹ Gradl, ME I. 33 č. 98: In prouincia *Cedlice* Circuitum, quem karissimus in christo filius noster, Fridericus, Illustris Romanorum imperator, uobis [klášteru waldsaskému] contulit; Gradl, GE 69, a dříve již Drivoč, Ält. Gesch. Eg. 20, 34, Prökl, Gesch. Elbog. 18, soudili, že Loketsko patřilo z části nebo zcela k německé říši, ale Schreiber, l. c. 8, 15 dokázal, že šlo jen o jakési dočasné omezení Bedřichovy vlády pod vrchní vládou císařovou.

¹⁰ Erben, RB I. 193 č. 430, Gradl, ME I. 37 č. 109, Friedrich, CDB I. 322 č. 356: *in prouintia Zedliz Codou cum finibus suis*.

¹¹ Erben, RB I. 326 č. 705, Friedrich, CDB II. 283 č. 286: Dux

tečně bylo celé Sedlecko alespoň na přechodnou dobu také v moci císařově¹².

Od doby vlády Jindřicha Břetislava bylo Sedlecko-Loketsko opět plně a trvale v moci českých panovníků. V prvních letech vlády mladého krále Václava II. — po porážce a tragické smrti jeho otce krále Přemysla II. — se pokoušel král Rudolf Habsburský v míře ještě větší než o sto let dříve Fridrich Barbarossa vykonávati vliv na vývoj věci v českém státě. Jeho přičiněním se nepochybně stal tehdy norimberský purkrabí Fridrich Hohenzollernský zároveň také purkrabím loketským. Dovídáme se o tom jen náhodně z listiny z 19. prosince roku 1285, již se Fridrich jako purkrabí loketský za sebe i své nástupce vzdává sudu vína, který byl klášter waldsaský povinen každého roku odváděti loketskému purkrabímu ze své vinice v Přívlakách na Žatecku¹³. Také to bylo vykládáno jako důkaz, že Loketsko tehdy nepatřilo k Čechám¹⁴. Ale ten výklad zde není nutný a není také ničím jiným doložen. Naopak, z následujících let vlády Václavovy máme bezpečné důkazy, že Loketsko patřilo k Čechám. Tak roku 1290 sám král Václav osvobozuje vsi a statky kláštera waldsaského „ve své provincii

quoque Fridericus, frater noster, consilio pietatis fervens in *Zedleccensi provincia* ab imperatore Friderico domui sepe nominate [Doczanensi] petitione sua firmiter Woycowic cum silva, hiis terminis predium notatum distinguens ...

¹² Srov. k tomu Sedláček, Kraje 78, 138, Šimák, ČD I. 5. 546.

¹³ Emler, RB II. 587 č. 1362, Gradl, ME I. 137 č. 370: Nos *Fridericus, Burcgravius de Nurenberch*, presentibus publice protestamur, quod ... hoc non esse de iure, quod *Burcgravius de Cubito* solebat petere, singulis annis vnam vnam vini de vinea *prelac* Cenobii de Waltsassen sibi dari, ... Significantes cuilibet, *Burcgravius in Cubito, qui noster successor fuerit*, ipsum nichil iuris habere in prefato vino ... Přívlaky (*Preolac*) dostal klášter waldsaský od krále Vladislava roku 1165, srov. Erben, RB I. 137 č. 315, Gradl, ME I. 26 č. 80, Friedrich, CDB I. 205 č. 227.

¹⁴ Gradl, ME I str. XXI; proti tomu srovn. již stanovisko Palackého, Děj. II². 1. 246, že u Fridricha šlo o český úřad zemský.

loketské“ na prosbu opata Dětricha od dávek a služeb, jimiž byly povinny jeho purkrabím loketským¹⁵, a roku 1294 se výslovně jmenuje jako purkrabí loketský Hynek z Lichtenburka¹⁶ (Fridrich Hohenzollernský zemřel jako purkrabí norimberský roku 1297¹⁷). I když však jmenování Rudolfova přítele Fridricha Hohenzollernského purkrabím loketským (smluvené patrně na schůzce krále Rudolfa s mladičským ještě Václavem v Chebu v lednu roku 1285¹⁸) nemělo hlubšího významu státoprávního¹⁹, je přece jen nepochybné, že bylo na škodu českého obyvatelstva na Loketsku nanejmeně tím, že Fridrich dojista podporoval německou koloniaci a tím i germanisaci kraje.

Sedleckem byl tento kraj zván až do třetího desítiletí XIII. století. Poslední doklad toho máme z roku 1226²⁰. Pak byly krajské úřady přeneseny ze Sedlce do hradu Lokte, který byl v těch letech vybudován. Poprvé se Loket v českých pramelech připomíná roku 1234²¹. Je zajímavé, že v době, kdy již u nových hradů i na české půdě byla zaváděna německá jména, se v kraji s pokročilou germanisací a v sousedství silně již poněmčeného Chebska užívalo pro nový krajský hrad čistě českého jména *Loket*. Podle mého názoru je to důkazem, že hrad byl založen — podobně jako dříve již v Chebu — na skalní výspě starší sedličanské hrazené osady²².

Správu kraje vedli purkrabí²³. Jako purkrabí loketští jsou

¹⁵ Gradl, ME I. 154 č. 419, GE 122.

¹⁶ Sedláček, Ottův SN XVI. 281.

¹⁷ Gradl, GE 105.

¹⁸ Str. 301.

¹⁹ V. výše pozn. 14 výklad Palackého.

²⁰ Erben, RB I. 325 a d. č. 705, Friedrich, CDB II. 281, 283 č. 286.

²¹ Erben, RB I. 391 č. 831: bona ecclesiae Dogzanensis, circa *Loket* constituta . . . *Zulizlaus*, tunc castellanus castri; testes: *Zulizlaus* purchrauius de *Loket*.

²² Str. 117 a d.

²³ O kastelánech, purkrabích, popravcích a krajských soudech v. B. Rieger, Zřízení krajské v Čechách I (Praha 1889), 23, 26 a d., 45.

známi Sulislav z let 1234—1239, v září r. 1253 Jaroš, od listopadu 1253 až do roku 1262 Oldřich Zajíc²⁴, r. 1264—1268 opět Jaroš²⁵, 1285 jmenovaný již Fridrich Hohenzollernský, purkrabí norimberský, 1294 rovněž již jmenovaný Hynek z Lichtemburka a po něm Vilém Zajíc z Valdeka, k roku 1318 se připomíná Ondřej Junged a k roku 1319, tedy nedlouho před trvalým návratem Chebska a tím i celého někdejšího sedličanského území ke koruně české, Mikuláš Winkler²⁶. Purkrabí se poměrně často střídali a tím ovšem obyvatelstvo kraje trpělo, protože jeho rozličná břemena stále rostla. Proto se jednotliví držitelé půdy, kláštery i šlechta, vyšší i nižší, snažili vymáhati se z pravomoci krajských úřadů. Tak byl pro manství, vznikající podle německého vzoru, zřízen zvláštní manský soud a t. zv. ušlechtilá manství a zejména klášterní majetky byly vynímány z moci purkrabí a krajských úřadů vůbec. Tím se postupně měnil a zmenšoval rozsah kraje²⁷.

O osudech poddaného lidu se opět jen v náznacích dovídáme z rozličných zpráv o exemcích klášterních „lidí“ (*homines*) z moci purkrabí a krajských i městských úřadů. Tak již roku 1234 povoluje král Václav I. klášteru doksanskému lokaci vsi Jakobova na Loketsku podle práva německého, vynímá klášterní osady ze služebnosti hradu loketskému a dává jejich obyvatelům tutéž svobodu jako svým lidem tam usedlým²⁸.

²⁴ Sedláček, Ottův SN XVI. 281, Hrady XIII. 18, Kraje 138, 159 a d., MSH 562, Novotný, ČD I. 3. 870, I. 4. 14, 74, 291 a d., 319 a d., 362, 451.

²⁵ Emler, RB. 212 č. 550, 232 č. 601, 234 č. 606, 248 č. 635, 250 a d. č. 641, 644, 647, Gradl, ME I. 95 a d. č. 260, 263, 264, 269—272.

²⁶ Emler, RB III. 170 č. 417 (d. Andrea de Junged purgraui in Cubito), 231 č. 552; Sedláček, Ottův SN XVI. 281, Hrady XIII. 18, 19.

²⁷ Srov. k tomu Sedláček, Hrady XIII. 18 a d., Kraje 33 a d., 137 a d.

²⁸ Erben, RB I. 391 č. 831: Wenczelus rex „bona ecclesiae Dogzamentensis, circa *Loket* constituta, videlicet *Jacobob* villam,“ sub jure Tevtonicali locandam concedit, et alias dudum locatas ab omni vexatione et servitute omnimoda castri jam dicti eximit, „libertatem quoque eandem, quam nostris hominibus ibidem commorantibus, perpetuo conferentes...“

K roku 1264 se dovídáme, že lidé v Šemnici a Svatoboru byli od purkrabí loketských nuceni k nespravedlivým pracím²⁹. Roku 1268 byli lidé na Hroznětínsku vyňati z moci fojtů a osvobozeni od útisků, které musili snášeti od purkrabí, soudců a jiných úředníků loketského kraje³⁰, roku 1272 byli lidé ve Svatoboru a jiných osadách kláštera oseckého vyňati králem Přemyslem II. z moci popravců, fojtů a soudců v Lokti³¹. V roce 1290 bylo Václavem II. zakázáno purkrabím loketským vymáhati neobvyklá břemena na poddaných kláštera doksanského³², a téhož roku osvobodil král Václav statky kláštera waldsaského v Loketsku od dávek, odváděných purkrabím, a poddané kláštera vybavil z moci purkrabí a fojtů loketských³³. A v roce 1292 byla vyňata ves Boč z moci soudu purkrabského, sudího, měšťanů a všech loketských úředníků³⁴.

Z politických událostí měly ovšem pro Sedlecko-Loketsko jako pomezí kraj, který byl zároveň průchodní branou mezi německým Chebskem a českou oblastí s obou stran dolní Ohře a tím i středem Čech, největší význam především válečné výpravy s obou stran, jež táhly Poohříím, a návštěvy českých i německých panovníků. Tak na př. protáhl Sedleckem a Chebskem roku 1203 král český Přemysl I. s bratrem Vladislavem v čele silné vojenské výpravy, kterou vedl na pomoc durinskému lantkraběti Heřmanovi. A znovu táhl Sedleckem a Cheb-

²⁹ Emler, RB II. 183 č. 470: *quidquid homines cenobii Ozzeensis, videlicet de Schemnitz et de Zvetibor, mihi [Jaroschio de Whsperch] et antecessoribus meis, burgraviis existentibus in Cubito, servitii impendunt exactionibus, steuris sive quibuscunque, de justitia non fecerunt, sed rogati potius et coacti; a quibus omnibus ipsos describo liberos et solutos...*

³⁰ Emler, RB II. 240 č. 619, Sedláček, Kraje 139.

³¹ Emler, RB II. 316 č. 786, v. citát str. 38 pozn. 47.

³² Emler, RB II. 650 a d. č. 511, Sedláček, Kraje 139, 164; v Doksanech nad Ohří byl ženský klášter premonstrátský, srov. o něm Novotný, ČD I. 3. 76 a d.

³³ Emler, RB IV. 743 č. 1879, Gradl, ME I. 154 č. 419, Sedláček, v. výše.

³⁴ Emler, RB II. 676 č. 1573, Sedláček, v. výše.

skem na pomoc Heřmanovi následujícího roku 1204³⁵. A touž cestu konal král Přemysl znovu v letech 1213 k říšskému sjezdu v Chebu a 1214, 1215 ke schůzkám s Fridrichem II., rovněž v Chebu, při čemž jej roku 1215 doprovázel opět jeho bratr Vladislav³⁶.

Roku 1233 snad — podle přesvědčivého výkladu V. Novotného³⁷ — pobýval v Sedlci se svým průvodem král Václav I. a konal tam porady se saským vévodou Albrechtem a jeho bratrem Jindřichem hrabětem z Anhaltu, na jejichž žádost odškodnil Václav řád Německých rytířů za ztráty, jež nedlouho předtím utrpěl válkou na Moravě, dále s Otou Braniborským a j.³⁸ Předmět této porady není blíže znám.

Roku 1239 přitáhl — tentokráte již do Lokte — král Václav znovu v čele 4000 ozbrojenců spolu s bavorským vévodou Otou a vyčkával tam výsledků říšského sněmu, který — zřejmě kvůli českému králi jako svému nejsilnějšímu odpůrci — svolal do Chebu císař Fridrich II. Král pobyl se svým průvodem v Lokti delší dobu. Jednání mezi Chebem a Loktem nevedla k cíli³⁹.

Za Přemyslova odboje proti otci roku 1247 a 1248 byl Loket jedním ze tří hradů, které zůstaly králi Václavovi⁴⁰.

Do nového stadia vstoupily dějiny Loketska českým obsazením Chebska koncem roku 1265 nebo začátkem roku 1266. Na jaře roku 1266 táhl mladý král Přemysl II. Loketskem do Chebska a přes Chebsko na válečnou výpravu do Bavor. Zpět se vracel ve vrcholném létě téhož roku. Purkrabím chebským ustanovil král loketského purkrabí Jaroše ze Slivna (Fuchsberka)⁴¹. Tím bylo i správně opět spojeno téměř celé někdejší sedličanské území.

³⁵ Str. 292.

³⁶ Str. 294.

³⁷ Novotný, l. c. 652 a d.

³⁸ E m l e r, RB IV. 713 č. 812: *in Zedloc*.

³⁹ Str. 294.

⁴⁰ P u l k a v a, FRB V. 141 (Loket alias Elbogen), 298 (Loket).

⁴¹ Str. 297 a d.

Zpětné získání Chebska byl nepochybný politický úspěch českého krále. Ale v patách tohoto úspěchu šel vážný stín. Po němčené Chebsko, znovu připojené k državě českého krále, znamenalo při velkých výsadách, jimiž je král obdařil, a při neobyčejné blahovůli, s níž král Němcům vycházel vstříc, velikou podporu a urychlení germanisace sousedních krajů, pokud se v nich ještě udržel český živel, a z nich ovšem v první řadě Loketska. S toho stanoviska je stesk českého kronikáře z doby kolem roku 1260, že Přemysl vydal zemi loketskou Němcům⁴², více než oprávněný.

Po době Přemyslově prožívalo Loketsko rušné doby opět za vlády jeho syna Václava II. V zimě roku 1285 jím cestoval mladý král český se svou matkou královnou Kunhutou, jejím druhým manželem Závíšem z Falkenštejna a s početným skvělým průvodem do Chebu ke schůzce se svým tchánem Rudolfem Habsburským a se svou mladistvou manželkou Gutou. Po chebských slavnostech se královský průvod vracel zase Loketskem do Prahy. A totéž se opakovalo znovu v letech 1289, 1290 a 1291⁴³.

V následujících dobách přišly pro Loketsko zvláště rušné události až v letech 1306 a 1307, kdy král Albrecht Habsburský dvakrát táhl přes Chebsko a Loketsko do Čech, poprvé na podporu kandidatury svého syna Rudolfa na královský trůn český, podruhé na válečné výpravě proti Jindřichovi Korutanskému⁴⁴. Na jaře roku 1310 cestovalo Loketskem a Chebskem české poselstvo do říše, aby si od nově zvoleného krále římského Jindřicha Lucemburského vyžádalo jeho syna Jana za krále českého. Po slavné svatbě Janově s Eliškou Přemyslovnou ve Špýru se mladí královští manželé v říjnu téhož roku s velkým průvodem ubírali z Chebu Loketskem ku Praze. V den Všech svatých překročila celá výprava i s Janovým voj-

⁴² Neplach, FRB III. 476, srovn. též stesky Dalimilovy, tamže 192 a d.; Sedláček, Kraje 138, 161, Novotný, ČD I. 4. 303.

⁴³ Str. 301 a d.

⁴⁴ Str. 308.

skem v Radovanově brodě (dnešním Radošově) řeku Ohři a cestovala pak dále do Žatecka⁴⁵.

Za vlády Janovy mělo Loketsko častěji příležitost hostit krále a jeho družiny. Mladý král jím projížděl již zase v březnu roku následujícího (1311) ke schůzce říšských knížat v Chebu⁴⁶, a v dalších letech jím cestoval opětovně, ať již ke sjezdům v říši, či na svých častých válečných výpravách na západ a jízdách do rodného Lucemburska. Tak tomu bylo na př. v roce 1313, za tažení na pomoc jeho otci Jindřichovi VII. do Itálie (cestou nedaleko Biberachu stihla mladého krále zpráva o otcově smrti), a téhož roku cestovala Loketskem a Chebskem také královna Eliška na schůzku se svým manželem ve Würzburce a vracela se touž cestou zase zpět do Prahy, provázena arcibiskupem mohučským⁴⁷. Král Jan odtáhl do Porýní a vrátil se do Čech až roku 1314. Loketskem a Chebskem projížděl na západ v doprovodu svého strýce Balduina Trevírského zase v roce 1316 a vracel se zpět zase až po roce. V Lokti byl tehdy očekáván a slavnostně uvítán královnou Eliškou a množstvím českých pánů, v jejichž čele byli biskup Jan a Vilém Zajíc. Král Jan byl při té příležitosti požádán, aby své vojsko, složené ze samých cizinců a především Němců, rozpustil a nevedl ho dále do země. Ale Jan, podléhající tehdy příliš svým německým rádcům, odmítl. Došlo ke sporům, o nichž jsem se již zmínil⁴⁸. Byly urovnány následujícího roku (1318) na schůzce krále Ludvíka s Janem v Chebu. Královna Jana tam doprovázela královna Eliška. Po pětidenním pobytu v Chebu se Jan a Eliška vypravili se svým průvodem opět na hrad Loket. Tam a na sněmě v Domažlicích došlo ke smíru, jenž znamenal splnění požadavku české šlechty, aby král nebral Němců do svých služeb⁴⁹.

V roce 1319, za sporů propuklých pro Janův (ať již domnělý

⁴⁵ Str. 310.

⁴⁶ Str. 310.

⁴⁷ P a l a c k ý, Děj. II³. 1. 412 a d.

⁴⁸ Str. 314.

⁴⁹ Str. 314 pozn. 163.

či skutečný) úmysl zaměnit Čechy za rýnský palatinát, se královna Eliška, obávajíc se hněvu prchlivého manžela, uchýlila i se svými čtyřmi dětmi na loketský hrad. Král Jan přispěchal za ní se silným vojenským doprovodem, obsadil hrad, zajal královnu a dal ji zavézt na Mělník, kdežto děti zadržel na Lokti, uvězniv prý svého nejstaršího, tehdy bezmála tříletého synka Václava (Karla) na dva měsíce v tmavé komoře. Kralevic, o němž strana Jindřicha z Lipé králi našeptávala, že ho chce Eliška se svou stranou udělat králem, musil pak ještě rok zůstat pod dozorem na Lokti. Loket sám král Jan, stále trpící nedostatkem peněz, zastavil (vyplatil jej později — po r. 1333 — kralevic Karel, tehdy již markrabí moravský)⁵⁰.

Koncem roku 1319 král Jan, necítě se v Praze a v Čechách vůbec doma, odejel znovu přes Loketsko a Chebsko do Lucemburska a zůstal tam celý rok. Na jaře roku 1321 jel opět Loketskem do Chebu, kde se sešel s německým králem Ludvíkem. Z Chebu se vrátil touž cestou do Prahy, ale již v červenci ji zase tajně opustil, opět na celý rok.

Tehdy — roku 1322 — došlo konečně ke splnění tužby tohoto lehkomyšlného, ale statečného dobrodruha na trůně českých králů, který jako válečník dobře chápal význam Chebska jako vstupní brány do jeho království. Chebsko se vrátilo trvale jako válečná trofej krále Jana k české koruně. Tím přestala — při výjimečném postavení Chebska alespoň zčásti — úloha Loketska (starého Sedlecka) jako pohraničního kraje českého státu.

Trvalý návrat Chebska k české koruně měl ovšem pro Loketsko i další, méně příznivý následek. Otevřel ještě více bránu německým obyvatelům Chebska do Loketska a dovršil záhy také jeho úplnou germanisaci. Poměr krále Jana k Němcům, ještě příznivější než za jeho přemyslovských předchůdců ve XIII. století, tento proces ovšem jenom uspíšil.

⁵⁰ Beneš Krab. z Weitm., FRB IV. 475, Palacký, I. c. 440 a d., Gradl, GE 152, Tomek, Děj. Prahy I². 533 a d., Sedláček, Ottův SN XVI. 280, Hrady XIII. 19, Šimák, Kronika I. 3. 613, Šusta, ČD II. 2. 282 a d.; srov. výše str. 120.

A tak utonuly v přívalu němectví průběhem XIV. století⁵¹ i poslední zbytky starých slovanských Sedličanů v západních Čechách.

⁵¹ Srov. též Sedláček, Ottův SN XVI. 281, Novotný, ČD I. 4. 303.